

Kandidatnummer: 397

***«Det er ikke bare bøker fra kjente forfattere,
men faktisk fra elever her også»***

**På hvilke måter kan elevmedvirkning i skolebiblioteket bidra til å
skape leselyst?**

**Bacheloroppgave 2024
Bachelor i bibliotek- og informasjonsvitenskap**

OsloMet – Storbyuniversitetet, Institutt for arkiv-, bibliotek- og informasjonsfag

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	3
1.1 Problemstilling og forskningsspørsmål	4
1.2 Valg av skolebibliotek	4
2. Teori og begrepsavklaring	5
2.1 Elevmedvirkning	5
2.1.2 Medvirkning i lovverk og læreplan	5
2.1.3 Elevmedvirkning – hvordan forstå det?	6
2.1.4 The Ladder of Participation	7
2.2 Lesing og leselyst	11
2.2.2 Teori om efferent og estetisk lesing	11
2.2.3 7 faktorer for å skape lesemotivasjon	12
2.3 Oppsummering	13
3. Tidligere forskning	13
3.1 Skolebibliotekets rolle og tilgjengelighet	14
3.2 Norske elevers holdninger til lesing	16
3.3 Motivasjonsfaktorer for lesing	17
3.4 Brukermedvirkning	17
4. Metode	20
4.1 Design og valg av metode	20
4.1.2 Kvalitativ observasjon	21
4.1.3 Kvalitative intervjuer	21
4.2 Valg av informanter	22
4.3 Forskningsetiske hensyn	24
4.3.2 Informert samtykke	24
4.3.3 Åpen deltakende observatør	24
4.3.4 Konfidensialitet	25
4.4 Innsamling og analyse av data	25
4.4.2 Lydopptak	25
4.4.3 Feltnotater	26
4.4.4 Analyse av data	26
5. Funn og analyse	26
5.1 Leselyst	27
5.2 Tid og valgfrihet – faktorer som bidrar til lystlesing	29
5.3 Elevmedvirkning	30
5.4 Elevmedvirkning i skolebiblioteket – et hav av valg	31
5.5 Å få og ta ansvar	32
5.6 Eierskap til biblioteket som påvirkningskraft på leselyst	33
5.7 Bibliotekarens betydning	35
5.8 «Det er ikke bare bøker fra kjente forfattere, men faktisk fra elever her også»	36

5.9 Skolebiblioteket – å gjøre det til et rom ungene har lyst å være i	37
6. Drøfting	38
6.1 Elevmedvirkning må læres	38
6.2 Elevmedvirkning på ulike nivåer	39
6.2.2 Driftsoppgaver	39
6.2.3 Formidling	40
6.2.4 Samlingsutvikling	40
6.3 Lystlesing	41
6.4 Faktorer som er viktige for lystlesing	42
6.4.2 Tid	42
6.4.3 Valgfrihet og rik tilgang til bøker	42
6.4.4 Tilgjengelighet	43
7. Konklusjon	45
7.1 Forslag til videre forskning	46
Kilder:	48
Vedlegg:	51
Vedlegg 1: Intervjuguide bibliotekar	51
Vedlegg 2: Intervjuguide rektor	53
Vedlegg 3: Intervjuguide lærer	54
Vedlegg 4: Samtykkeskjema	55

1. Innledning

Overskrifter som «Norske barn og unge trenger et leseløft» (Lundetræ, 2023), «Vi trenger et krafttak for lesing» (Fredwall et al., 2023) og ord som betegner en krisesituasjon i lesevaner har preget debatten rundt norske skolebarns dalende leseferdigheter de siste årene. Resultatene fra PISA-undersøkelsen i 2022 viste at andelen lavt presterende elever i lesing har økt fra 19 til 27% siden 2018 (Utdanningsdirektoratet, 2023). Hovedfunn fra den internasjonale undersøkelsen PIRLS, som kartlegger og sammenligner leseforståelse hos elever på 4 og 5.trinn, forteller oss at norske tiåringer oppgir at de har lavest leseglede blant samtlige 65 land som deltok i undersøkelsen og at færre oppgir at de leser på fritiden (Utdanningsdirektoratet, 2023). Samlet sett har disse tallene fått alarmklokkene til å ringe. «Det er pussig at vi som jobber på feltet snevrer inn samtalene og snakker om lesing og litteratur med utgangspunkt i tall og tabeller» (Storø, 2023). Storø hevder samtalen rundt lesevanene til barn og unge i for stor grad preges av statistikk, og at det trengs mer kvalitativ innsikt i litteraturlesingen til barn og unge (Storø, 2023).

Parallelt med debatten rundt lesing har oppmerksomheten rundt den varierende tilgangen til og forholdene i landets skolebibliotek fått mye oppmerksomhet. Det råder også en frykt for at skolebibliotekene svekkes ytterligere med regjeringens forslag om å fjerne instruksjonen om at skolene skal ha egne skolebibliotek som skal brukes aktivt i opplæringen, i forskriften til ny opplæringslov (Ingholm, 2024). Regjeringen legger snart frem en egen leselyststrategi, som har som formål å skape en lesekultur som bidrar til leseglede og kan snu den dårlige trenden (Kultur- og likestillingsdepartementet, 2023), men flere mener samtidig vi trenger en nasjonal standard for skolebibliotek og at det må øremerkes midler til skolebibliotek i alle kommuner (Lunde et al, 2023). En evaluering av tilskuddsordningen til skolebibliotek viser nemlig at elever som har god tilgang til skolebibliotek, som blir kjent med skolebiblioteket og samlingen, eller får et eierskap til det gjennom blant annet medvirkning leser mer (Utdanningsdirektoratet, 2022).

I en artikkel om hvordan ulike aktører i bokbransjen jobber for å skape leselyst, trekker Ole Storø i Foreningen Les nettopp frem hvordan medvirkning kan fungere og viser til prosjektet Uprisen hvor ungdommer leser, skriver kritikker og nominerer bøker til Uprisen, uten særlig

innblanding fra voksne (Haagensen, 2024). Retten til medvirkning for alle skoleelever er en lovfestet rett gjennom opplæringslovens formålsparagraf (Opplæringsloven, 1998, § 1), og elever skal gis mulighet til å være med å påvirke læringsfellesskapet daglig og på ulike læringsarenaer (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.15). Tema for denne oppgaven er derfor hvordan skolebiblioteket kan være nettopp en slik arena i skolen hvor elevene kan medvirke og oppdage gleden ved lesing.

1.1 Problemstilling og forskningsspørsmål

Gjennom en caseundersøkelse av et skolebibliotek ved en enkelt skole øst i Oslo, der elevmedvirkning preger driften, vil jeg forsøke å finne ut av følgende problemstilling: På hvilke måter kan elevmedvirkning i skolebiblioteket bidra til å skape leselyst?

På bakgrunn av problemstillingen vil jeg forsøke å svare på følgende forskningsspørsmål:

1. Hvordan medvirker elevene i skolebiblioteket?
2. Hvordan forstår skolebibliotekar, rektor og lærer elevmedvirkning og leselyst?
3. Hvordan kan elevmedvirkning bidra til å skape leselyst hos elevene?

For å svare på problemstillingen og forskningsspørsmålene har jeg tatt i bruk kvalitative metoder som observasjon og intervjuer. Jeg har observert elevene og skolebibliotekar i skolebiblioteket for å se hvordan barna medvirker på ulike måter, og intervjuet skolebibliotekar, rektor og en lærer i etterkant for å høre deres tanker og erfaringer med elevmedvirkning og hvordan det kan påvirke leselysten.

Først vil jeg fortelle kort om bakgrunn for valg av skolebibliotek, før jeg presenterer teoretiske perspektiver på medvirkning og leselyst, samt tidligere relevant forskning.

Jeg vil så presentere og forklare valg av metode i oppgaven, før jeg gjør rede for mine funn og drøfter disse opp imot teori og tidligere forskning.

1.2 Valg av skolebibliotek

Skolebiblioteket jeg har valgt å skrive om i min oppgave er ved en 2 parallell 1.-10.trinnsskole på østkanten i Oslo. Skolens bibliotek er bemannet med en fulltids bibliotekar, med både

lærer- og bibliotekfaglig utdanning, og har åpent alle skoledager. Alle klasser har tilbud om bibliotekstid hver uke, og i tillegg har de ulike trinnene tilgang til biblioteket i lille- og storefri flere dager i uka. Biblioteket har åpent etter skolen omtrent hver dag, i tillegg til langåpent noen dager slik at foreldre også gis mulighet til å komme innom.

Skolebiblioteket er plassert i 1 etasje i et av skolens bygg, i et romslig lokale med store vinduer som skaper en lys og trivelig atmosfære. Bøkene for de aller yngste, som bildebøker, seriebøker, romaner, faktabøker og tegneserier er plassert på lavere hyller nærmest inngangen og kassa (skranken), mens bøkene for de eldre ungdommene er plassert på hyller lengre inn i lokalet. Plasseringen av bøkene gir allikevel ingen begrensninger på hvor de ulike aldersgruppene kan ferdes i rommet. Biblioteket er innredet med flere sittegrupper, sofaer og lenestoler, myke puter, kosedyr og grønne planter. Møbleringen gir muligheter både for å slappe av med bøker, samle klasser til lesestunder, men også sosialt samvær elevene imellom gjennom brettspill, tegning eller arbeid med lekser.

Bakgrunnen for valget av dette skolebiblioteket er at elevmedvirkning preger driften ved at elevene både bidrar til de daglige driftsoppgavene, men også ved at de bidrar til samlingsutvikling og formidling. Det at det også har en fulltids ansatt bibliotekar og at det er tilgjengelig for elevene på skolen alle skoledager, gjør at det oppleves som et passende sted å utforske om elevenes medvirkning påvirker leselysten på skolen.

2. Teori og begrepsavklaring

I denne delen av oppgaven vil jeg definere de ulike begrepene i problemstillingen min og presentere relevant teori knyttet til medvirkning og leselyst. De teoretiske perspektivene vil jeg senere ta i bruk for å drøfte funnene i oppgaven min.

2.1 Elevmedvirkning

2.1.2 Medvirkning i lovverk og læreplan

Barns meninger og retten til å bli hørt har kommet mer og mer i fokus de siste tiårene, og i 1989 ble FNs barnekonvensjon vedtatt som blant annet sikrer barnas rett til å medvirke i eget

liv (Barnekonvensjonen, 1989, art 12 og 13). Barnekonvensjonen ble inkorporert i norsk lov i 2003 (Barne- og familiedepartementet, 2022). Barns rettigheter sikres også gjennom Grunnlovens som sier at barn og deres menneskeverd skal respekteres, ved at handlinger og avgjørelser som påvirker dem skal tas med barnas beste som et grunnleggende hensyn (Grunnloven, 2014, § 104).

I skolen har også elever en lovfestet rett til medvirkning og medansvar gjennom opplæringslovens formålsparagraf (Opplæringsloven, 1998, § 1), og i læreplanen fra 2020 så står det i prinsippene som omhandler inkluderende læringsmiljø at «Elevmedvirkning må prege skolens praksis. Elevene skal både medvirke og ta medansvar i læringsfellesskapet som de skaper sammen med lærerne hver dag. Elever tenker, erfarer og lærer i samspill med andre gjennom læringsprosesser, kommunikasjon og samarbeid» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.15). Prinsippene legger også vekt på at elevene bør gis muligheter til å praktisk erfaring fra ulike læringsarenaer i skolen for å fremme motivasjon og innsikt (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.15). Elevmedvirkning skal altså prege skolehverdagen og skolen skal legge til rette for at elevene kan medvirke på ulike arenaer, og skolebiblioteket kan være en slik arena. Hvordan vi skal forstå elevmedvirkning og hva det konkret er fremstår derimot noe uklart både i lovtekstene og i læreplanen.

Hvert år kartlegges norske elevers skole- og læringsmiljø, og elevdemokrati og elevmedvirkning er et av temaene som kartlegges. I undersøkelsen får elevene spørsmål som dreier seg om i hvilken grad de får komme med forslag til arbeidsmetoder eller regler eller om skolen lytter til elevenes forslag. Opplevd elevmedvirkning er noe mange skoler scorer dårlig på i de årlige elevundersøkelsene, og i den siste undersøkelsen for skoleåret 2023-2024 lå snittet på opplevd elevmedvirkning og elevdemokrati i skoleåret 2023-2024 på 3,6, på en skala som strekker seg fra 1 til 5 (Utdanningsdirektoratet, u.å).

2.1.3 Elevmedvirkning – hvordan forstå det?

Redd Barna forklarer elevmedvirkning med at det handler om at elevene skal få være med å forme sin egen skolehverdag, både ved å komme med innspill til hvordan de lærer best, men også hvordan skolen kan bidra til å skape et trygt miljø som skaper trivsel og motvirker

mobbing. Elever må oppleve at de har en innflytelse på sin egen skolehverdag, ved at deres meninger blir hørt og tatt på alvor (Redd Barna, u.å).

Hvis vi oversetter ordet medvirkning til engelsk får vi ordet participation, som også betyr deltakelse på norsk. Professor i psykologi, Roger Hart, står for en av de mest innflytelsesrike teoriene om deltakelse hos barn, *Ladder of Participation* (Langeland et al, 2024, s. 34). Roger Harts definisjon av begrepet participation synes jeg er en passende definisjon på hvordan vi kan forstå medvirkning i vår kontekst:

(...) the process of sharing decisions which affect one's life and the life of the community in which one lives. It is the means by which a democracy is built, and it is a standard against which democracies should be measured. Participation is the fundamental right of citizenship (Roger Hart, 1992, s.5).

Med sin definisjon legger Hart vekt på at flere parter involveres i å ta beslutninger som påvirker barns liv og samfunnet barn lever i. At både voksne og barn skal ta del i disse i en delingsprosess, og at det er denne prosessen som er med å bygge demokrati (1992, s.5).

2.1.4 The Ladder of Participation

Roger Hart er opptatt av at selv om barnekonvensjonen har en beskyttende funksjon av barns rettigheter, så sier den ingenting om det ansvaret som følger med disse rettighetene. Han hevder at barn er nødt til å lære hva disse rettighetene betyr, gjennom å utvikle ferdigheter i samarbeid med andre mer erfarne mennesker (1992, s.7). Det er ulike meninger om i hvilken grad barns stemme skal bli hørt i alle sammenhenger og noen mener det er en naiv tanke at barn kan være med å ta beslutninger på lik linje som voksne. Hart mener derimot vi ikke kan forvente at vi fostrer ansvarlige ungdommer og voksne som deltar i samfunnet, med mindre vi involverer barn allerede i tidlig alder til å ta beslutninger eller delta i prosjekter sammen med oss voksne. Han mener det er med en slik praksis vi gir barn og unge trening i demokratisk deltagelse (1992, s.5).

Roger Hart har utviklet en teori som viser ulike nivåer av deltakelse hos barn, illustrert gjennom en stige der de ulike trinnene representerer nivåer av deltakelse (Se figur 2.1, s.10).

Stigemetaforen har han lånt av Sherry Arnstein, men kategoriene i Harts stige er hans egne (1992, s.9). Ved å dele det inn i nivåer viser han hvordan barns deltakelse kan bevege seg fra lavere nivåer der han mener medvirkning ikke forekommer, men kun kan sies å være en form for manipulasjon eller symbolsk medvirkning, til medvirkning på de høyere nivåene som i større grad viser en form for medborgerskap der barna i større grad deltar i og etter hvert tar initiativ til avgjørelser som kan tas sammen med voksne. Disse nivåene illustrerer en forskjell mellom at noe forekommer ubevisst og fordi andre har bestemt det, til at medvirkning skjer som bevisste og frivillige handlinger (Hart, 1992, s.8-10).

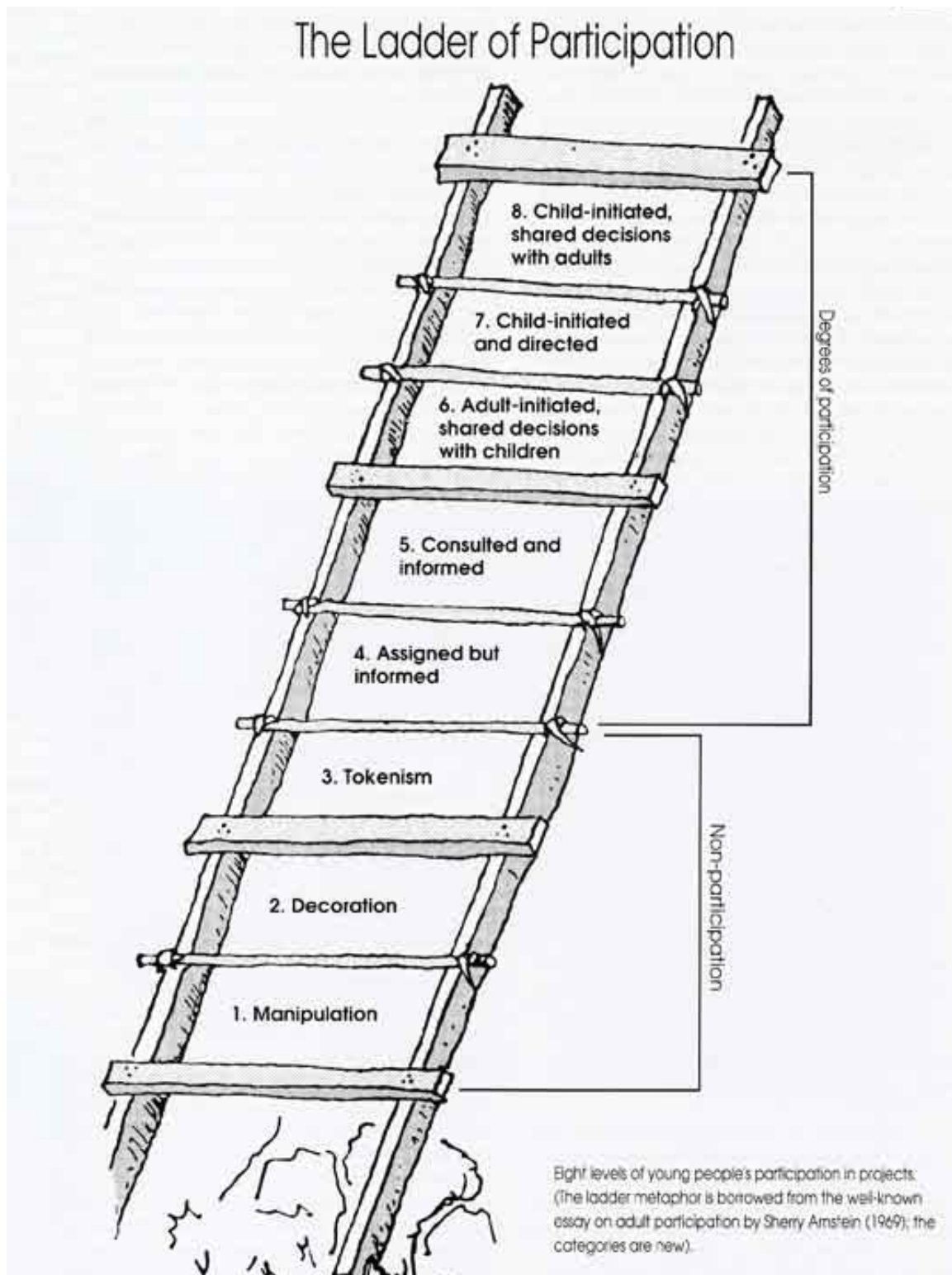
Det første nivået på stigen hvor Hart mener medvirkning faktisk skjer er på nivå fire, det han kaller *Assigned and informed*. Hart er opptatt av at de ulike nivåene der medvirkning foregår ikke nødvendigvis handler om at barna selv må ta initiativ eller sette i gang prosjektene. Medvirkning kan like gjerne forekomme der barn får konkrete oppgaver de skal løse, men det fordrer at barna i forkant får informasjon som gir dem muligheten til å forstå intensjonen med prosjektet og hvorfor de involveres. Det at de får en rolle som faktisk har en betydning, og at de deltar frivillig på bakgrunn av informasjonen de får, kan både føre til at de kjenner eierskap til et prosjekt, men også kan reflektere kritisk rundt oppgaven (1992, s.10-11).

Det neste nivået av medvirkning Hart har i sin modell kaller han *Consulted and Informed* og handler om at vi voksne ofte ber om barns tilbakemeldinger, men at det i mange tilfeller er slik at barna i ettertid ikke får vite om eller hva deres tilbakemeldinger har ført til. Hart mener nivået av deltakelse først oppfylles dersom barn både får komme med sine tilbakemeldinger, men at barna og inkluderes i en prosess som påvirker en evt avgjørelse (Hart, 1992, s.12).

Det sjette nivået på stigen er der Hart hevder ekte medvirkning skjer ettersom det handler om aktiviteter som voksne tar initiativ til, men hvor avgjørelsene som skal tas gjøres i samarbeid med barn (1996, s.12). Videre er det nivået der barna selv tar initiativ og styrer en aktivitet uten innblanding fra oss voksne. Hart sammenligner dette nivået med den typen prosjektlek som barn selv tar initiativ til, samarbeider om og driver fremover uten innblanding fra oss voksne. Hart hevder slike eksempler er avhengig av voksne som ser

verdien av slike initiativer og samtidig klarer å la være å involvere seg eller forstyrre aktiviteten (1992, s. 14).

Det siste og øverste nivået på Harts stige er de aktivitetene som er initiert av barna, men hvor beslutningene tas sammen med voksne. Dette nivået av deltakelse er avhengig av støtte fra lærere eller andre voksne som blant annet anerkjenner elevenes kreativitet og idéer. Det er derimot sjelden prosjekter på dette nivået av stigen forekommer ifølge Hart, fordi han mener det ofte er et fravær av voksne som er på bølgelengde med barna og deres interesser slik at de forstår de (1992, s. 14).

Figur 2.1. The Ladder of Participation (Hart, 1992, s.8)

2.2 Lesing og leselest

Lesing er en av de fem grunnleggende ferdighetene det settes søkelys på i skolen helt fra 1.klasse. Det er essensielt å kunne forstå ulike tekster og utvikle evnen til å reflektere over og engasjere seg i tekster som kan gi innsikt i ulike tematikk, fordi dette er en viktig forutsetning for læring gjennom livet og for å kunne delta i samfunnet vårt (Utdanningsdirektoratet, 2017, pkt. 2.3).

Begrepet leselest er utfordrende å finne en tydelig definisjon for, men i selve begrepet ligger det en klar antydning til at noe frivillig skjer, at en har lyst til å lese og dermed også en valgfrihet. Begrepene leseglede og leselest brukes gjerne om hverandre, mens det i forskning utenfor Skandinavia gjerne brukes begreper som knytter lesing sammen med engasjement eller motivasjon, eller de affektive aspektene ved lesing (Lund & Skyggebjerg, 2021, s.4-5). Den positive holdningen til lesing er det begrepene som skildrer den frivillige lesingen har til felles (Bergan & Fredwall, 2023, s.71).

2.2.2 Teori om efferent og estetisk lesing

Holdningen vi har til lesing og hvordan det påvirker selve lesingen kommer til uttrykk i Louise Rosenblatts teori om estetisk og efferent lesing. Rosenblatt var opptatt av at selv om en tekst i seg selv er viktig i lesesituasjoner, så er også leserens holdning til en tekst med å påvirke hva som kommer ut av selve lesingen. Dersom en leser f.eks leter etter fakta i en tekst, som elever ofte gjør i møte med tekster i undervisningssammenheng, så justerer gjerne leseren oppmerksomheten sin til å lete etter den informasjonen de er på jakt etter for å kunne svare på en oppgave. Denne lese måten kaller Rosenblatt for den efferente lese måten. Hun hevder derimot at hvis en leser kun er på jakt etter en god historie, så flytter fokuset hos leseren seg innover, til hva det er som skjer når det leses. Rosenblatt hevder denne typen lesing åpner for noe annet enn bare hva tekstens ord sier, i form av følelser, ideer og holdninger som gir nye erfaringer. Ved å lese på denne måten, så kalt estetisk lesing, kan barn ta med seg tidligere erfaringer i livet, eller andre tekster, og deltar i tekstene på en annen måte ved å identifisere seg med karakterene og deres konflikter (Rosenblatt, 1982, s.269-270).

Rosenblatt mener begge lesemåtene må ha en plass i skolen, men at det er mindre fokus på den estetiske. Hun mener hovedfokuset ved leseopplæringen gjerne handler om å utvikle ferdigheter som kan måles kvantitativt og at dette oppmuntrer til den efferente lese måten ved at det er et ytre formål med lesingen, spørsmål som skal besvares i andre enden av lesingen. Rosenblatt argumenterer derimot for viktigheten av å legge til rette for estetisk lesing, ved å la barn lese på bakgrunn av lyst og interesse og få muligheten til å undre seg over en tekst og reflektere over følelser som oppstår i møte med en tekst. Hun er samtidig opptatt av at lærere kan legge til rette for aktiviteter som i større grad åpner opp for at de gjenopplever teksten og tar i bruk fantasien (1982, s.271-276).

2.2.3 7 faktorer for å skape lesemotivasjon

For å ha lyst til å lese må en være motivert og Linda Gambrell påpeker nettopp viktigheten av motivasjon hos elevene, og mener dette er noe lærere må være oppmerksom på når det kommer til leseopplæringen. Gambrell peker derfor på 7 faktorer som kan vekke den indre motivasjonen og skape et engasjement for lesing hos elevene (Gambrell, 2011, s.172-173).

Oppsummert handler disse faktorene blant annet om at det er positivt for lesemotivasjonen dersom elevene opplever at tekstene de leser har en sammenheng med deres eget liv, men også at de har bred tilgang til ulike teksttyper, sjangre og formater som er med å utvikle deres lesevaner. Samtidig påpeker Gambrell at læreren spiller en viktig rolle, både ved å invitere elevene inn i litteraturen ved å skape nysgjerrighet, f.eks med høytlesning, men også ved å sette av nok tid til lesing i skoletiden. Det å få velge litteratur selv er også en viktig motivasjonsfaktor, men her er det for noen samtidig viktig å få hjelp til å finne et utvalg de så kan velge blant. Å legge til rette for sosial interaksjon mellom elevene, på den måten at de gis mulighet til å dele sine leseopplevelser med andre eller at de får lese sammen er også viktig.

Et annet viktig moment Gambrell peker på er at elever gjerne mister motivasjon i møte med tekster de opplever for komplekse, men også hvis en tekst er for enkel. Det å oppleve mestring i møte med en tekst skaper en tro på seg selv hos elever som er viktig i utviklingen av leseferdigheter. Den siste faktoren Gambrell peker på er at lærere gjennom å komme med konstruktive og støttende tilbakemeldinger kan bidra til den indre motivasjonen hos elevene, og at dette har en større påvirkning på lesemotivasjonen enn f.eks ytre motivasjonsfaktorer

som premier. Allikevel påpekes det at å ta i bruk insentiver, som f.eks det å få mer tid til lystlesing, eller at læreren leser høyt for klassen, kan fungere som en form for premie dersom den knyttes til ønsket oppførsel hos elevene. Slik kan et slikt insentiv funke, nettopp fordi det underbygger verdien og viktigheten av det å lese (Gambrell, 2011, s.172-176).

2.3 Oppsummering

Barns rett til å ytre sine meninger og bli hørt sikres etter hvert gjennom både internasjonalt og nasjonalt lovverk, og skolen skal legge til rette for at disse rettighetene oppfylles ved at elevene får være med å påvirke sin egen skolehverdag. Roger Hart mener derimot at barn må lære hva det betyr å ha disse rettighetene, slik at medvirkning ikke bare er symbolsk eller påtvunget, men at barn etter hvert kan være med å ta avgjørelser, ta initiativ og slik delta i demokratiet (Hart, 1992). Lesing er en nøkkelferdighet i skolen fordi den trengs i alle fag, men Rosenblatt hevder det i skolen legges for mye vekt på den efferente lesingen og et ytre fokus i form av oppgaver eller målinger som gjør at vi leser for å lete etter informasjon eller fakta i en tekst. Rosenblatt argumenterer for at det bør fokuseres mer på den estetiske lesingen fordi det åpner for opplevelser hos barn som gjør at fokuset hos leseren flyttes innover og de kan undre seg og reflektere over det de leser (Rosenblatt, 1982). Å hjelpe barna til å flytte fokus innover kan også bidra til motiverte lesere, og noen av faktorene som kan bidra er å tid til lesing, det å tirre barns nysgjerrighet, tilby et bredt spekter av tekster og sjangre, la de velge selv hva de skal lese, men samtidig tilby veiledning til de som har behov for det (Gambrell, 2011).

3.Tidligere forskning

Det finnes lite fagfelleverdert forskning på skolebibliotek på skandinaviske språk, og fokuset i tidligere forskning har ofte vært på temaer som samarbeid mellom lærere og bibliotekarer, manglende kunnskap hos lærere om skolebibliotek og hvor viktig skolebibliotekarenes kompetanse og kunnskap er, ifølge en forskningsoversikt Cecilia Gärdén har laget fra perioden 2010-2015 (Moore, 2023, s.61). De siste 2 årene er det derimot gitt ut 2 bøker om skolebibliotek på norsk, *Rom for lesing og utforskning: Skolebibliotekets muligheter* og *Skolebiblioteket som læringsarena: Leseglede, utforskning, opplevelse* (Bøyum & Tveit, 2023;

Fredwall & Bergan, 2023) og 1 på svensk i 2021 *Skolbiblioteket och lärande* (Limberg et al. 2021). I boken til Bøyum & Tveit, bygger Moore videre på arbeidet til Gärdén, med en oversikt over forskning på skolebibliotek i perioden 2016 til 2022, hvor hun konkluderer med at samarbeid mellom lærere, skoleledelse og skolebibliotekarere fortsatt er noe som ikke prioriteres og at det må innarbeides en praksis for samarbeid. I tillegg mener hun at skolebibliotekarene må ta mer plass og vise seg frem i ulike fora i skolen, og slik bidra til økt kunnskap om hva de faktisk kan bidra med (Moore, 2023, s. 74).

Jeg har tatt utgangspunkt i de 3 nevnte bøkene og brukt snøballmetoden for å finne mine kilder til tidligere forskning på feltet, i tillegg til artikler vi har hatt på pensum disse 3 årene og søk i Oria og Google Scholar med søketermer som *medvirkning, barn, unge, elever, skolebibliotek* og *leselyst*, både på norsk og engelsk. Ettersom jeg ikke har funnet tidligere forskning som primært har utforsket elevmedvirkning i skolebibliotek eller hvordan medvirkning evt kan påvirke leselyst, har jeg inkludert noen forskningsprosjekter fra norsk sammenheng som har undersøkt brukermedvirkning i utviklingen av et nytt barne- og ungdomsbibliotek i Oslo (Vold & Evjen, 2016; Evjen & Vold 2018; Vold & Evjen 2020) og en studie av litteraturformidlingspraksiser ved et skolebibliotek hvor funnene viste at elevene medvirket på ulike måter (Skaret, 2019), da deres funn oppleves relevante for min oppgave. Skolebibliotekets forankring i lovverket og i læreplanen oppleves også relevant for denne oppgaven da det kan ha betydning for tilgjengelighet og bruk. Forskning som ser på motivasjonsfaktorer for lesing (Pihl, 2018; Gambrell et al, 1996), og utviklingen i norske elevers holdninger til lesing siden år 2000 og frem til 2018 (Roe, 2020) er også inkludert ettersom denne oppgaven har som formål å undersøke hvordan elevmedvirkning i skolebiblioteket kan bidra til å skape leselyst.

3.1 Skolebibliotekets rolle og tilgjengelighet

Ifølge Frisvold & Tveit har norske skolebibliotek hatt et slags dobbelt oppdrag ved å både være et sted for lystlesing samtidig som det skal støtte læringen i skolen, men også at det har en slags mellomposisjon ved at det lenge var regulert både i skolenes lovgivning og gjennom folkebibliotekloven. De mener derfor skolebiblioteket er et bibliotek som faller mellom 2 lover og 2 profesjoner (Frisvold & Tveit, 2023, s.34). Tilgangen til skolebibliotek er regulert gjennom opplæringsloven, der det står at «Elevane skal ha tilgang til skolebibliotek»

(Opplæringslova, 1998, § 9-2 andre ledd). Det er derimot ingen krav om at skolebiblioteket må være fysisk plassert på skolen, men kan sikres gjennom at skolen samarbeider med f.eks folkebiblioteket og at det gjøres tilgjengelig for elevene i skoletiden slik at det kan brukes aktivt (Forskrift til opplæringslova, 2006, §21-1). Hvordan skolebibliotekene skal bemannes, hvilken kompetanse som kreves eller hvilke informasjonsressurser skolebiblioteket skal ha sier hverken lov eller forskrift noe om. Hvem som har ansvaret kommer heller ikke tydelig frem (Bøyum, 2023, s.99). Dette betyr at det er opp til hver enkelt skole å avgjøre hvordan denne tilgangen sikres.

Det finnes ingen nasjonal plan for skolebibliotek (Bergan & Fredwall, 2023, s.49), men som en av få kommuner i landet har Oslo fått en egen skolebibliotekstandard for Osloskolen, som har som formål å sikre et likeverdig skolebibliotektilbud for alle elever i Oslo (Utdanningsetaten, 2022). Denne ble utviklet på bakgrunn av en grundig spørreundersøkelse som ble sendt ut til alle Oslos grunnskoler, som viste at forskjellene var store. I prosessen med å utvikle planen ble også elevenes stemme inkludert og ansett som viktig (Bergan & Fredwall, 2023, s. 51). Standarden kan bidra til å tydeliggjøre hvilke ansvarsområder både skoleledelse, skolebibliotekarere og lærere har for å sikre et godt skolebiblioteks tilbud, ved å bl.a. sikre bemanning med relevant kompetanse, at biblioteket brukes aktivt i det pedagogiske arbeidet og at lærere og skolebibliotekarere samarbeider om lesestimulerende tiltak (Utdanningsetaten, 2022).

I læreplanverket for Kunnskapsløftet som ble revidert i 2020 er ikke skolebiblioteket nevnt, kun det mer generelle begrepet *bibliotek*. I en sammenligning av det reviderte læreplanverket fra 2020 og det som kom i 2006 fant Fredwall at bruken av begrepet bibliotek nevnes i færre kompetansemål i LK20 sammenlignet med det i LK06, og hun hevder dette kan henge sammen med metodefriheten i skolen, men at det samtidig bekrefter skolebibliotekenes historie ved at det ikke tas inn i skolens styringsdokumenter. Hun stiller spørsmålsteget ved om dette handler om manglende forståelse for hva et skolebibliotek er eller hvorfor det ikke oppleves som relevant i dagens skole (Fredwall, 2023, s.39). I læreplanen i norsk er bibliotek nevnt i kompetansemål for 2.trinn ved at eleven skal kunne «låne og lese bøker fra biblioteket», for 4.trinn ved at «de skal kunne velge bøker fra

bibliotek ut fra egne interesser og leseferdigheter» og at de etter 7.trinn skal «orientere seg i faglige kilder på bibliotek..» (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 5-7).

At skoler har eget bibliotek i skolens lokaler, som er bemannet og åpent for elevene i skolens åpningstider, virker å være av vesentlig betydning for at det skal bli brukt jevnlig (Skaret, 2019, s. 75), dette viser også evalueringen av tilskuddsordningen til skolebibliotek hvor hele 35 av 47 respondenter mente at åpningstidene til skolebiblioteket var viktig for tilgjengeligheten, at antall besøk og utlån gikk opp, men også at elevene kunne bruke skolebibliotekaren både oftere og på nye måter (Hauge et al, 2021, s.46).

3.2 Norske elevers holdninger til lesing

I en gjennomgang av de norske resultatene i PISA fra 2000 til 2018 undersøker Astrid Roe om det er en sammenheng mellom de dårlige leseferdighetene og elevenes holdninger til lesing og lesevaner (Roe, 2020). Roe ser på hvordan de 5 variablene i undersøkelsen, som måler elevenes leseengasjement, forteller oss at det i perioden 2009 til 2018 er langt flere som synes lesing er bortkastet tid og som bare leser for å få den informasjonen de trenger, mens tallene for de som er positive til leseaktiviteter er nærmest uendret (Roe, 2020, s. 115-116). Lesingen av tradisjonelle typer lesestoff, som bøker, blader og aviser har gått ned i perioden fra 2000 til 2018 og kun annenhver elev svarte i 2018 at de leser fordi de har lyst, som viser at norske elevers holdninger til lesing er blant de minst positive i OECD (Roe, 2020, s. 128-129). Roe trekker en mulig parallell mellom leseholdningene til norske elever og tilgang til digitalt utstyr og ubegrenset tilgang til internett, som en mulig tidstyv fra den tradisjonelle boklesingen (2020, s.130). For å få bukt med den negative lesetrenden peker Roe på viktigheten av å ha tilgang på gode skolebibliotek i skolens lokaler, fordi det kan fungere som en positiv bidragsyter til arbeidet med å stimulere lesingen hos alle barn og unge, uavhengig av sosioøkonomisk status og kjønn. Hun mener også at det er viktig for barn med lesende forbilder og at lærere kan bidra med mye ved å anbefale engasjerende lesestoff, men også legge til rette for spennende måter å arbeide med tekster på i klasserommet (2020, s.131-132).

3.3 Motivasjonsfaktorer for lesing

Selv om både lærere og skolebibliotekarer har et felles mål med å skape leselyst og bør samarbeide om dette, er det allikevel ikke bred enighet om at bruk av skolebiblioteket kan være en viktig nøkkel for å stimulere til dette. Pihl hevder forskning viser oss at en av de viktigste forutsetningene for å skape leselyst er at elever får besøke skolebiblioteket eller annet bibliotek jevnlig, slik at de får tilgang til en stor mengde variert litteratur og selv får muligheten til å velge hva de vil lese (Pihl, 2018, s.21).

I en undersøkelse der formålet var å få innsikt i hva som skapte motivasjon til å lese hos elever på barnetrinnet, var et av hovedfunnene at valgfrihet spilte en stor rolle. Da elevene fortalte med engasjement om bøker de hadde lest og likt, viste det seg at 80% av de som svarte hadde valgt disse bøkene selv fra sitt klassebibliotek. Et annet gjennomgående funn var det sosiale aspektet ved at elever delte sine leseopplevelser med entusiasme, og at flere av elevene valgte bøker på bakgrunn av anbefalinger fra venner. Elevenes svar viste også en kobling mellom barns nysgjerrighet og ønsket om å lese noe de visste noe om. Da de fikk spørsmål om hva de hadde likt å lese, og hva de ønsket å lese, var det flere av barna som oppga at de ønsket å lese flere bøker om samme karakter, kjente til en forfatter eller ville lese videre på en serie, men også at anbefalinger fra venner skapte en nysgjerrighet og interesse for en bok (Gambrell et al, 1996, s.518-533).

3.4 Brukermedvirkning

I kulturlivet, som i mange andre deler av samfunnet, har brukeres mulighet til å få medvirke til beslutninger som angår dem blitt mer vanlig de siste 30 årene, og vi ser begrepet brukermedvirkning brukes i mange sammenhenger. Tveit stiller allikevel spørsmålstegn ved om det i noen tilfeller kun brukes for å fremstå korrekt, eller i tilfeller der medvirkning ikke er reell (Tveit, 2022, s.46). Hun mener det i biblioteksammenheng har blitt mer fokus på brukermedvirkning i formidling av litteratur, f.eks hos barn og unge, både i form av utvalg av bøker som finnes og hvordan de presenteres, men også hvordan bibliotekene er innredet (Tveit, 2022, s.47).

I en case-studie våren 2018 studerte Anne Skaret litteraturformidlingspraksisene i skolebiblioteket ved en barneskole, ved å observere klassebesøk på 1,4 og 5.trinn og hvordan elevene brukte biblioteket utenom de organiserte aktivitetene. I tillegg intervjuet hun elever, skolebibliotekar, lærere og rektor (Skaret, 2019, s.66). Skaret fant at høytlesning var en prioritert aktivitet som elevene satte stor pris på, og som inspirerte flere til å ha lyst til å lese mer. Samarbeidet med lærerne ble trukket frem som viktig fordi dette gjorde jobben til skolebibliotekaren enklere mtp å veilede barna i bøker som kunne passe for dem (Skaret, 2019, s.68). Rommets utforming spilte en viktig rolle for elevene, både fordi det bidro til en koselig og behagelig atmosfære ved høytlesing, men også for individuelle leseopplevelser. Det at skolebiblioteket er et annet rom en klasserommet ble også trukket frem som positivt for lesemotivasjonen, og flere opplevde det som et sted med færre regler og mer frihet enn ellers i skolen (Skaret, 2019, s.72-73). Elevmedvirkning trekkes frem som tydelig i dette skolebiblioteket. Både når det kommer til samlingsutviklingen, ved at elevenes meninger og ønsker er styrende for hva som kjøpes inn av litteratur og at de mest populære og nye titlene blir kjøpt inn i flere eksemplarer så ventetiden ikke skulle bli for lang for elevene (Skaret, 2019, s.70), men også ved skolebibliotekets fysiske plassering på skolen som gjør at elevene kan stikke innom utenom de organiserte klassebesøkene for å levere eller låne bøker på egenhånd. Denne tilgjengeligheten sender også et viktig signal til elevene om at lesing og bøker er viktig, og er ifølge rektor med å hjelpe de som ikke er så glad i å lese litt ekstra (Skaret, 2019, s.76).

Gjennom en lengre studie har Vold & Evjen undersøkt utviklingen og valg av design i et bibliotek for barn i alderen 10-14 år, Biblo Tøyen, og blant annet sett på hvordan det er lagt vekt på barns medvirkning i utformingen, men også hvilken rolle de ansatte har ved å oppmuntre til medvirkning (Vold & Evjen, 2016; Evjen & Vold 2018; Vold & Evjen 2020). Det ble blant annet gjort et unikt valg når de skulle organisere boksamlingen, ved at de ansatte samarbeidet med en klasse med 13-åringene om hvordan de skulle kategorisere bøkene på de ulike hyllene. Det ga utslag i både tradisjonelle kategorier som f.eks «sport» og «dyr», men også mer utradisjonelle kategorier som «forbudt for voksne», «vil endre livet ditt» eller «gir deg gåsehud». Å gjøre det enklere for barn å anbefale bøker til hverandre, slik at samlingen tas i bruk har, har også vært viktig, og det har derfor vært fokus på å utvikle verktøy som gjør dette mulig. Et annet funn, som er utradisjonelt i biblioteksammenheng, er at barna selv er

ansvarlige for å putte bøkene tilbake på hylla, og at de ut ifra smak eller humør kan velge selv hvilken hylle de synes boka de har lest hører hjemme. Dette legger ifølge forfatterne til rette for at en bruker kan finne en uoppdaget perle et sted en vanligvis ikke ville lett, men kan samtidig gjøre det vanskelig for de som er på jakt etter en bestemt bok eller forfatter å finne det de leter etter. Allikevel er barnas medvirkning i kategoriseringen med på å få dem til å tenke igjennom hvilken kategori de best synes beskriver en bok, og er med å myndiggjøre barna ved at de får ta valg som ikke de voksne blander seg bort i (Vold & Evjen, 2016, s.4-5). På denne måten sendes et tydelig signal om at biblioteket er til for barna og at de ansatte tar brukergruppen sin på alvor, ved at de får medvirke og slik kan få et eierskap til og en tilhørighet til Biblo (2016, s.5-6).

Når noen av barna i alderen 10-13 år fikk dokumentere og fortelle om hva de likte å gjøre på Biblo, var det stor variasjon både i hva de satte pris på og deltok på av aktiviteter og hvordan de brukte biblioteket (Vold & Evjen, 2020, s.311-312). Basert på sine funn slår Vold & Evjen fast at det å inkludere brukere i utviklingen av biblioteket slik at de får et eierskap til det, er en god idé. At ulike aktiviteter kan invitere barn til å prøve noe nytt de kanskje synes er skummelt, viser også hvordan de har klart å skape et trygt miljø som bidrar til at barn kan oppleve mestring og vekst. Deres funn viser også at variasjonen i tilbud og aktiviteter svarer til barnas ulike behov og ønsker, og samtidig opplever ikke barna at de voksne tvinger eller skal påvirke dem til å delta på noe de ikke vil. Denne friheten hos barna er viktig for barnas eierskap til Biblo (Vold & Evjen, 2020, s.321-322).

Studien viser også at de ansatte på Biblo hadde stor frihet i hvordan biblioteket skulle være, og at de brukte de første månedene på dette samtidig som de utviklet sine roller i relasjonen med barna. På denne måten lærte de hvordan det var mest hensiktsmessig å drive biblioteket slik at det skulle være et godt sted for barna å være. Dette handlet f.eks både om å utvikle retningslinjer, men også legge til rette for at ulike aktiviteter kunne foregå samtidig slik at alle brukerne kunne delta på aktiviteter de ønsket. De ansatte trakk frem at medvirkning var et mål de hadde, og at de var opptatt av å involvere barna i stor grad og gi dem følelsen av at de deltok, fordi dette kunne bidra til nyttig lærdom de kunne ta med seg videre i livet (Evjen & Vold, 2018, s.64-66).

Det finnes mange skolebibliotek rundt om i landet som gir elever ansvar og involverer dem i bibliotekdriften ved at de får være elevassistenter. Flere skoler sier at dette har bidratt til høyere utlånstall (Skolebibliotek.no, u.å). Biblioteket ved Gamlebyen skole er et av skolebibliotekene i Oslo som lar elever bidra med å hjelpe til med alt fra å lage utstillinger og anmelde bøker, til å lese for yngre elever og rydde (Biblioteket på Gamlebyen skole, 23.jan 2023), og skolebiblioteket mottok stor anerkjennelse og oppmerksomhet for sitt lesefremmende arbeid da de fikk prisen «Årets bibliotek» i 2022 (Norsk bibliotekforening, 2023). Et av kriteriene for å få midler fra tilskuddordningen til skolebibliotek i 2018 og 2019 var at brukermedvirkning måtte ivaretas og i evalueringen av ordningen oppga flere av mottakerne at de hadde økt fokus på elevmedvirkning ved å ansette elevassistenter. Dette bidro blant annet til at elevene ble bedre kjent med og fikk et større eierskap til skolebiblioteket ved at de utførte vanlige driftsoppgaver, men også bidro til formidling og bokinnkjøp (Hauge et al, 2021, s.48-49). Moore mener det trengs mer forskning på hvilken effekt skolebiblioteket har på elevenes læring (Moore, 2023, s.78-79), og Limberg et al foreslår på sin side at innfallsvinklene til forskning på skolebibliotek bør utvides, og mener at elevmedvirkning i skolebibliotek, der elevenes stemmer kommer frem, kan være et tema som bør utforskes mer systematisk (Limberg et al., 2021, s.189).

4. Metode

4.1 Design og valg av metode

Til min oppgave har jeg valgt case som forskningsdesign, fordi denne typen design gir en muligheten til å gjøre en dypere undersøkelse av et fenomen i en bestemt organisasjon. Jeg har derfor valgt å se nærmere på et enkelt skolebibliotek ved en skole øst i Oslo, der elever medvirker på ulike måter. Casestudier åpner for å innhente mye informasjon om et fenomen ved å kombinere kvalitative metoder som observasjon og intervjuer (Johannessen et al, 2021, s.205-206). I denne oppgaven ønsker jeg å finne ut av hvordan elevers medvirkning i skolebiblioteket kan være med å påvirke leselysten, ved at elevene får være med å drifte skolebiblioteket på ulike måter og slik får et eierskap til sitt bibliotek. For å forstå hvordan elevmedvirkning i biblioteket evt kan bidra til å skape leselyst, og på hvilke måter, har jeg valgt å ta i bruk kvalitative metoder som observasjon av elever i skolebiblioteket og intervjuer.

4.1.2 Kvalitativ observasjon

Synet på barn og barndom på har endret seg i stor grad i samfunnet de siste 50 årene og dette gjenspeiles også i forskning knyttet til barn. Barn blir i større grad enn før involvert som aktive deltakere i forskning, i motsetning til å objektiveres (Powell & Smith, 2009, s.124). Leselyst og medvirkning er fenomener det kan være vanskelig å måle, eller formulere med ord. For å få kunnskap om slike fenomener er observasjon i de settingene det forekommer nyttig, ettersom det heller ikke alltid er slik at det vi mennesker sier stemmer med hva vi gjør. Hva vi tenker og føler om noe påvirker nemlig i stor grad hva vi gjør. Ettersom jeg i denne oppgaven skal studere barn og deres atferd, er dette en hensiktsmessig metode, da, da barns handlingsmønstre ikke alltid kommer like tydelig frem i intervjuer (Johannessen et al, 2021, s.82-83).

I denne oppgaven studerer jeg hvordan elevene medvirker i skolebiblioteket, og enhetene som analyseres er elever, både som enkeltpersoner og i grupper, og i ulike settinger i skolebiblioteket (Johannessen et al, 2021, s.84). Ifølge Johannessen et al er valg av sted og situasjonene som velges for observasjon (settingen) vesentlige, og det er viktig at disse utvalgene kan være med å belyse selve problemstillingen i oppgaven (2021, s.85).

Det sier seg selv at skolebiblioteket er det mest naturlige stedet å undersøke fenomenet, men ettersom bruken varierer har jeg valgt å være til stede til ulike tidspunkter hvor ulike aktiviteter foregår. Slik kan jeg studere både planlagte aktiviteter som elevassistentenes vakter i friminuttene, klassebesøk hvor lærerne er med, men også det som skjer av seg selv og hvor impulsive samtaler mellom elevene om litteratur og bokanbefalinger foregår.

4.1.3 Kvalitative intervjuer

Jeg har også valgt å utføre kvalitative intervjuer til denne oppgaven fordi jeg skal undersøke fenomener som det kan være ulike meninger og tanker om. Ved å stille åpne spørsmål kan jeg slik gi informantene mulighet til å svare med egne ord og komme med eksempler eller utfyllende tilleggsinformasjon som et spørreskjema ikke nødvendigvis ville fanget opp (Johannessen et al, 2021, s.106). Ettersom informantene jeg har valgt har ulike roller på skolen og sannsynligvis også har ulike erfaringer med og forståelse av f.eks elevmedvirkning og leselyst har jeg utformet individuelle, semistrukturerte intervjuguider til de ulike

intervjuene som gir meg mulighet til variasjon i form av rekkefølge, men som også hjelper meg å være innom de samme temaene (Johannessen et al., 2021, s.108).

Et kvalitativt forskningsintervju foregår som en sosial interaksjon mellom den som intervjuer og den som blir intervjuet, og det er i dette samspillet kunnskap og forskningsdata produseres. Hvilke spørsmål som stilles, hvordan de stilles, eller hvilke vurderinger en intervjuer gjør underveis kan derfor ha innvirkning på kvaliteten på de dataene som samles inn i intervjuer. Det er derfor viktig at en som intervjuer sørger for å ha kunnskap om temaet på forhånd (Kvale & Brinkmann, 2022, s.82-83). Å utføre observasjoner i forkant av intervjuene, for å se hvordan elevene medvirker i praksis, samt at jeg har lest mye om både leselyst og skolebibliotek på forhånd, har bidratt til å gi meg mer kunnskap om temaet og hjulpet meg i forberedelsene og utformingen av intervjuguider. Det å observere hvordan elevene bruker skolebiblioteket på ulike måter og tidspunkter på dagen, samt hva elevene bidrar med, har også bidratt til at jeg har konkrete hendelser å knytte spørsmålene mine til.

4.2 Valg av informanter

Ettersom dette er en kvalitativ studie er det ikke de samme kravene til representative utvalg slik det er i kvantitative studier. Her er formålet å kunne si noe om hvordan elevmedvirkning påvirker leselysten på denne skolen, som et mulig suksesseksempel for andre skoler. Ifølge Johannessen et al er det derfor nyttig å velge informanter som har mye å komme med av informasjon om fenomenet som skal undersøkes og jeg har derfor valgt informanter som kan fortelle om hvordan elevene medvirker, hvordan det evt har påvirket leselysten, men også annen relevant informasjon (Johannessen et al., 2021, s.57), og jeg har derfor intervjuet skolebibliotekar, rektor og 1 lærer.

Formålet med denne undersøkelsen er å forstå hvordan elevenes deltagelse og medvirkning i skolebiblioteket skaper en lyst til å lese som ikke er påtvunget eller handler om noe faglig. Nærheten til de vi ønsker å få vite noe om er sentralt i kvalitative undersøkelser (Johannessen et al., 2021, s.58) og jeg ser det derfor som hensiktsmessig å observere elevene, men samtidig få utfyllende info fra en lærer som er tett på dem, samt skolebibliotekar, som kan si noe om lysten til å lese har forandret seg. Ettersom jeg er ute etter så gode beskrivelser av dette fenomenet som mulig, så er det lite hensiktsmessig at

informantene velges tilfeldig (Johannessen et al, 2021, s.58), ønsket er å snakke med de som har mye kunnskap, men som også har evnen til å reflektere over erfaringene med fenomenet. Disse kalles gjerne nøkkelinformanter, fordi de kan bidra med spesifikk innsikt om et fenomen. Ettersom skolebibliotekaren alene bare kan si noe om hennes erfaringer med fenomenet, anså jeg det som viktig å ha med minst en lærer og rektor for å få belyst forskningsspørsmålene fra ulike sider, også fra et overordnet og strategisk perspektiv (Johannessen et al, 2021, s.69).

I mine observasjoner har jeg fokusert på de elevene som har fått oppgaver som elevassistent i skolebiblioteket, men også hvordan deres tilstedeværelse i skolebiblioteket påvirker andre elevers leselyst i form av anbefalinger og aktiviteter. Å ha skolebibliotekaren som informant ser jeg som naturlig, da hun er den på skolen som har erfart og kan si mest om hvordan arbeidet med elevmedvirkning i skolebiblioteket fungerer. Utover dette har jeg tatt i bruk snøballmetoden for å finne en lærer som kunne tenke seg å stille opp (Johannessen et al, 2021, s.64-71). Jeg fikk tidlig inntrykk av fra skolebibliotekar om at rektor har vært støttende til prosjektet med å endre driften i skolebiblioteket. Støtte fra ledelsen er viktig i driften av skolebibliotek, og valget om å ha med rektor som informant handlet derfor om å få et så helhetlig inntrykk, men også fordi jeg var nysgjerrig på hennes tanker om elevmedvirkning i skolebiblioteket.

At jeg har valgt å kun gjøre observasjoner og intervjuer ved en skole og antall informanter i denne oppgaven er begrenset, henger sammen med oppgavens omfang og hva som er gjennomførbart rent praktisk. For å ha muligheten til å analysere funn grundig, er det vanlig at mindre studentprosjekter som en bacheloroppgave baserer seg på færre intervjuer (Johannessen et al, 2021, s.74), men dersom dette hadde vært en større oppgave kunne jeg f.eks intervjuet flere lærere som muligens kunne bidratt med mer variasjon, men også sammenlignet f.eks 2 eller flere skoler. Allikevel kan dette utvalget bidra til å gi et innblikk i hvilke muligheter som ligger i å la elevene medvirke i skolebiblioteket, som evt kan fungere som inspirasjon for andre skoler.

4.3 Forskingsetiske hensyn

4.3.2 Informert samtykke

Både rektor, skolebibliotekar og lærer som er intervjuet har i forkant av intervjuene fått nødvendig informasjon om undersøkelsens tema, formål og hovedtrekk. Å informere om dette gjør deltakerne i stand til å gi et informert samtykke til sin deltakelse og de har signert et skriftlig samtykkeskjema for å bekrefte dette (Kvale & Brinkmann, 2022, s.104-105).

Ettersom jeg har valgt å bruke observasjon som metode og skoleelever som observasjonsenhet, kan det by på etiske problemstillinger knyttet til hvem som evt skal samtykke til deres deltakelse, men også hvilken mengde informasjon deltakerne er avhengig av for å unngå villedning (Kvale & Brinkmann, 2022, s.105). Etter en dialog med rektor, på bakgrunn av undersøkelsens tema og formål, besluttet hun at hennes samtykke var tilstrekkelig så lenge elevene konsekvent ble anonymisert i oppgaven.

4.3.3 Åpen deltakende observatør

En forsker kan delta i observasjon på ulike nivåer. Ettersom jeg pga personvern hensyn ikke ønsket å ta i bruk lyd- og filmopptak i observasjonene, så jeg det som mest hensiktsmessig å utføre en åpen observasjon og samtidig ta en aktiv rolle i form av å være en deltakende observatør. Dette innebærer at jeg er åpen med elevene om hvorfor jeg er i skolebiblioteket og «henger på», som er en vanlig metode i feltarbeid og hvor de som observeres vet om at de blir observert (Johannessen et al, 2021, s.88-89). Bakgrunnen for valget av denne metoden er at jeg på et uformelt besøk i skolebiblioteket, før jeg startet datainnsamlingen, erfarte at jeg min tilstedeværelse ikke påvirket elevene i særlig grad, og at uformelle samtaler som ga meg innsikt i fenomenet raskt oppstod. I tillegg var skolebibliotekaren nøyte med å informere elevene om hvorfor jeg var der. Slik fikk jeg muligheten til å opparbeide tillit hos elevene, ved hjelp av en som kjenner miljøet og elevene godt, slik Johannessen et al beskriver (2021, s.90).

Ulempene ved deltakende observasjon kan være at en som forsker kan miste evnen til å se situasjonene utenifra med et kritisk blikk, fordi en blir så involvert i det som foregår og slik kan bli en ikke-observerende deltaker i stedet. Samtidig er det viktig å være i kontakt med informantene, fordi en kan miste perspektiver dersom en tar for stor avstand fra dem

(Johannessen et al, 2021, s.89). I og med at mine observasjoner har foregått når hele klasser er på besøk eller i friminutt hvor mange elever på skolen er innom og bidrar på ulike måter, har jeg selvsagt fått et positivt inntrykk av hvordan skolebiblioteket fungerer på denne skolen og hvor viktig det er for så mange av elevene, men samtidig har jeg nok ikke vært like opptatt av hvem som ikke bruker biblioteket eller om noen er spesielt negative til det. Oppgavens omfang har heller ikke gitt meg muligheten til å være til stede over tid, og det kan selvfølgelig hende at jeg hadde vært mer oppmerksom på og fanget opp mer variasjon hvis jeg hadde hatt den muligheten.

4.3.4 Konfidensialitet

Ettersom kvalitative undersøkelser som observasjon har som hensikt å beskrive konkrete episoder eller situasjoner detaljert, kan det være utfordrende å sikre anonymitet der grupper eller enkeltpersoner deltar. Jeg har valgt å sikre elevenes anonymitet ved å hverken bruke navn, alder eller klasse hverken i feltnotater eller i selve oppgaven, men kunne også sikret dette ved å gi de f.eks andre navn (Johannesen et.al , 2021, s.50). I og med at denne oppgaven viser hvordan en enkelt skole har hatt suksess med elevmedvirkning i skolebibliotek, ønsket jeg å bruke skolens navn i oppgaven og fikk godkjenning fra rektor til dette. Alle informanter har ellers sagt seg villig til å stille med fullt navn. Fordi dette er en 2-parallell skole har jeg allikevel valgt å ikke bruke skolens navn for å sikre elevenes anonymitet og bruker kun fornavnene til informantene, ettersom noen av eksemplene som trekkes frem i intervjuene kan bidra til å identifisere enkeltelever dersom skolens navn og informantenes fulle navn hadde vært med.

4.4 Innsamling og analyse av data

4.4.2 Lydopptak

Intervjuene har jeg tatt lydopptak av, med diktafon-appen til UiO, hvor lyd materialet lagres sikkert gjennom et skjema i nettskjema. Disse intervjuene transkriberes automatisk i nettskjema, men for å bli kjent med mitt eget datamateriale og fordi kvaliteten på transkriberingen er av varierende kvalitet, har jeg gått igjennom hvert enkelt intervju ved å lytte og rette transkriberingen.

4.4.3 Feltnotater

I og med at jeg skulle studere et fenomen og på forhånd ikke hadde helt klart for meg hvilke detaljer jeg skulle undersøke, valgte jeg å starte med så kalt ustrukturert observasjon slik at jeg kunne være fleksibel mtp situasjoner som dukket opp underveis (Johannessen et al, 2021, s.100). Å kunne huske alt som observeres er utfordrende og nærmest umulig, og jeg har derfor valgt å samle inn data i form av feltnotater. Disse har jeg skrevet både underveis og i etterkant (Johannessen et al, 2021, s. 86) og jeg fulgte rådet til Johannessen et al og hadde en egen bok der jeg noterte, hvor jeg delte inn notatene i det jeg faktisk observerte, og egne tanker/fortolkninger på egen side (2021, s.100). Tidligere erfaringer som regissør, der jeg har fulgt på situasjoner og i etterkant intervjuet deltakere, har vist meg hvor viktig det er å ta et steg tilbake og rydde litt i notater underveis. Det kan gi mer overblikk over hva en faktisk har observert, som kan være grunnlag for nyttige intervju spørsmål, og minke frustrasjon eller tvil rundt eget materiale. Å ta dette steget tilbake er også viktig som forsker ifølge Johannessen et al, fordi det bidrar til refleksjon rundt eget materiale (2021, s.94). Å legge opp til observasjon over flere dager, med tid imellom hvor jeg gjorde andre ting, har derfor vært nyttig, slik at jeg opprettholder en distanse til materialet.

4.4.4 Analyse av data

Ettersom jeg lyttet til alle intervjuene i etterkant og gikk igjennom alle transkriberingene for å rette evt feil, ble jeg godt kjent med mitt eget datamateriale. For å kunne analysere mine funn har jeg forsøkt å organisere nedtegnede episoder fra mine observasjoner og svar fra informantene etter temaer, fordi det da kan være enklere å tolke hva mine funn viser (Johannessen et al., 2021, s.153) slik at jeg kan svare på forskningsspørsmålene mine.

I neste kapittel av oppgaven presenteres mine funn, før jeg drøfter de ut ifra de teoretiske perspektivene og tidligere forskning.

5.Funn og analyse

Til denne oppgaven har jeg observert elever i skolebiblioteket under klassebesøk, lille- og storefri over 2-3 dager, og intervjuet skolebibliotekar, rektor og en lærer. I denne delen av oppgaven skal jeg gå igjennom resultatene og jeg har valgt å organisere de tematisk.

Temaene som gikk igjen i alle intervjuene var informantenes forståelse av begrepene leselyst og elevmedvirkning, faktorer som skaper leselyst, hvordan elevene medvirker i skolebiblioteket og hvilke erfaringer de har med elevenes medvirkning og hvordan det evt har påvirket leselysten til elevene. Funnene viser også at omorganiseringen av biblioteket og betydningen av bibliotekarens kompetanse har hatt sitt å si for hvordan skolebiblioteket nå oppleves. Jeg har valgt å ta med noen utdrag fra observasjonene mine innimellom, fordi de levendegjør tematikken og underbygger det informantene forteller om på en fin måte.

5.1 Leselyst

Det er lille fri og det høres skravling og liv i gangen utenfor biblioteket. Noen elever kikker inn i døråpningen på biblioteket og spør Nora om de får være der i dag? Nora sier ja og lar de komme inn. En av de faste elevassistentene på mellomtrinnet kommer inn og setter seg i kassa (pulten rett innenfor døra hvor de registrerer bøker inn og ut) og begynner å skravle med Nora. Hun forteller at hun egentlig vil være der hver dag, noe Nora er glad for, men at hun samtidig ikke vil «bruke henne opp». Nora: Jeg gir deg ansvaret for biblioteket nå jeg, jeg må gå og hente nye bøker. Nora går ut i gangen og jubelen står i taket når hun forteller barna at hun skal hente nye bøker.

Inn på biblioteket kommer en jente som får låne en bok i kassa av elevassistenten. Hun forteller hun skal begynne å lese den med en gang og inntar den røde lenestolen bak tegneseriehylla. Det er ganske mange barn i biblioteket nå og det livlige lydnivået og stemningen i biblioteket ser ikke ut til å påvirke henne i det hele tatt der hun leser konsentrert. Nora kommer inn igjen på biblioteket med en pappeske med nye bøker og setter den på pulten i kassa. En gjeng på ca 15 forventningsfulle elever stimler rundt henne for å se hva det er som har kommet i dag. En av guttene henger over kassa og følger nøye med mens Nora drar opp en og en bok fra esken. Han bryter ut i et gledesrop: «Dragonball har kommet!!!!!!!!!!». Han hopper opp og ned når han ser den, for den vil han låne. Nora: Vi må registrere den først da. Flere får med seg at et rykende ferskt eksemplar av mangaserien har kommet og vil låne den, men gutten som oppdaget den først får den. De andre må pent sette seg på venteliste. Når boken er registrert av elevassistenten får gutten låne den og går rett bort til nærmeste sofa, setter seg ned for å lese og lar seg ikke forstyrre

av de to andre i sofaen som spiller 5 på rad. En annen gutt står forventningsfullt rett bak han og kikker på boka. Jenta i den røde lenestolen sitter fortsatt og leser konsentrert selv om andre spiller spill rett foran henne. Lille fri er slutt, og Nora sier at nå har det ringt inn og lærerne står og venter på de. En stor gjeng går skravlende ut.

Når jeg spør Nora om hva hun tenker på når jeg sier ordet leselyst, så svarer hun at det er mange aspekter knyttet til begrepet leselyst og at det kan fremstå ullent, samtidig som hun synes ordet sier seg selv. Som tidligere lærer sier hun at hun tenker på lystlesing som lesing uten krav, men som bibliotekar beskriver hun leselyst med følgende assosiasjon:

Når jeg tenker på ungene, så tenker jeg på de som blir borte. De som jeg må liksom plukke opp og løfte ut av biblioteket. Eller de som kommer og sprudler og spør om det har kommet noen nye bøker, og det er liksom helt spontant og uten at det er et prosjekt i bakgrunnen.

Nora mener nettopp denne spontaniteten er viktig, at leselysten er noe dynamisk og fint. Lærer Thea trekker på sin side frem valgfrihet og nysgjerrighet når hun blir spurt hva hun forbinder med lystlesing:

Da tenker jeg jo egentlig på denne lesingen som du velger å gjøre av egen glede da. At du selv har valgt å ta opp denne boka og lese den fordi den virker spennende, og at det er noe som på en måte er noe som du selv har valgt da. Og ingen andre har sagt at denne skal du lese, vi skal gå gjennom den og så skal vi snakke om den. Nei, dette er en bok eller en tekst som du har funnet. Oi, hva handler det om? Dette vil jeg lese og finne ut av.

Når rektor Hege skal beskrive leselyst trekker hun frem opplevelsen av å bli grepet av en bok, som gjør at en vil søke den samme opplevelsen igjen, og at man ikke gir seg før man opplever det igjen. Hun påpeker også at dersom en ikke har hatt den opplevelsen kan man fort gi seg og tenke at lesing ikke er noe for meg.

5.2 Tid og valgfrihet – faktorer som bidrar til lystlesing

Lystlesing er noe hele skolen har satt søkelys på det siste året, og lærer Thea sier de setter av tid til dette hver morgen. I den forbindelse har hun vært opptatt av at de skal forstå at de selv kan få velge bok og at hun ikke blander seg inn i hva de velger:

Og da sitter de jo og leser, og jeg kan høre humring og latter, eller at de kommer til meg og Thea hva betyr det ordet her. Fordi de vil vite det sånn at de kan forstå teksten. Kontra hvis det er vanskelig ord i en fagtekst, så rekker de ikke opp hånda for å spørre hva det ordet betyr. For de bryr seg ikke på samme måte. De trenger ikke forstå hva det ordet betyr, for da er teksten ikke spennende i seg selv.

Thea opplever også at det er noe annet som skjer med elevene når de selv får velge bøker:

Det jeg har lagt merke til er at de blir så veldig mye mer fortellende om de bøkene som de selv har valgt da, og liker. Og så ender det opp med at de vil finne bok som matcher den boka eller den serien sånn at de kan lese videre. De går rundt og anbefaler det til hverandre. Så jeg ser jo at deres lyst til å lese videre, kommer mye raskere enn hvis du skal sette i gang med en tekst som jeg har funnet da. Hvis det blir en fagtekst, er det ikke det samme.

Ved at de selv har fått ansvaret ser hun at flere har slengt seg på serielesing og at de drar på biblioteket. Hun mener det å gi rom for lystlesing i skoledagen er viktig, og at elevene får vite at dette er deres tid. Bibliotekar Nora mener at det viktigste skolebiblioteket kan bidra med er å ta vare på den estetiske lesingen mot den efferente i skolen, ved at det ikke alltid skal være et produkt i andre enden. Hun trekker også frem valgfrihet for å unngå å skape leseskam hos elevene:

Om du vil lese den litt sånn blodige mangaen, fordi det er kjempespennende og dritgøy liksom, så.. Jeg opplever at det er så mange, og det er bare gode intensjoner, men jeg opplever at det er så mange av voksne, om det er foreldre eller lærere, de er opptatt av at det er en viktig ferdighet å kunne lese. For å få den ferdigheten må du liksom utfordre lesingen din. Du må velge lengre tekster, du må velge sånn og sånn

bok. Det kan man gjerne gjøre på den ene siden, men jeg opplever at dette vekker den der. Så gøy at du synes at det er gøy. Så gøy at du gidder å sitte og lese det der i seks timer.

Nora mener vi må ha tro på at barn har masse potensiale til å oppdage nye ting og utvikle seg, og at vi voksne ikke alltid må pushe på utvikling. Samtidig forstår hun at både foreldre og lærere iblant vil sjekke at bøkene barna låner passer for dem, både innholds- og aldersmessig, men mener ofte barna selv kan velge bort en bok de vurderer at ikke passer. For å sikre at barna får låne de bøkene de selv vil, har hun derfor rause utlånsregler og lar barna låne omtrent ubegrenset utenom de mest populære seriene. Slik får elevene mulighet til å bla i bøkene hjemme og finne ut om de liker de eller ikke, for så å prøve på nytt igjen.

5.3 Elevmedvirkning

Vi er tilbake på biblioteket og en av klassene på småtrinnet har bibliotekstid. En av guttene i klassen får sitte i kassa og ta bøker på innlevering. Nora: da går jeg, så fikser du det. Gutten scanner og ser på skjermen. Sier til læreren sin at: «se, så mange bøker!». Læreren: Du er flink, så mange bøker. Læreren lurer på hva som står registrert utlånt på henne og gutten sjekker. De ser sammen på skjermen og læreren takker for at han fant det frem. Gutten låner ut til en jente og har nå funnet ut hvordan han kan se hva folk har lånt fra før. Han opplyser om at hun har flere bøker på utlån allerede som snart må leveres tilbake. Nora kommer tilbake og lurer på hvordan det går med bunkene som han skulle ta på innlevering?

Nora: Har du scannet alle? Gutt: Ja. Nora: Jeg gir meg ende over.

Nora gir han så en bunke med nye bøker fra kassa hun hentet i lille fri. Hun lurer på om han kan se på de og vurdere om det er noen av de de bør ha i biblioteket? Det er en bunke med bøker om ulike kampsporter som karate og taekwondo. Gutten går straks i gang med oppgaven, blar i bøkene og tenker høyt: «Dette er bra skrift, om sporter». Han blir ivrig og tar alle sammen med og setter de på hylla, så går han rett bort til noen av kameratene og sier: «Nå har vi fått boksebøker! Kom å se!! De er på norsk». En av guttene kommer bort med en gang og han viser de frem. Gutten han viser de til sier han vil låne alle! Nora sier at de må nesten merkes med merkelapper før de kan lånes ut.

Bibliotekstimen til klassen er snart over og gutten setter seg i kassa igjen for å låne ut til de siste elevene. Nora spør gutten som gjerne ville låne alle bøkene om kampsport hvilken han helst vil ha, så kan hun merke den raskt slik at han kan få låne den. Flere gutter samler seg nå i kassa og vil se på bøkene og gutten i kassa lokker med at: «de er HELT nye nå!». Gutten som egentlig vil ha alle bøkene bestemmer seg for boken om boksing. Han MÅ ha den. Nora gjør flere ting på en gang nå, og merker boka om boksing og legger den inn i katalogen samtidig som hun fikser en populær ødelagt bok. Gutten får låne den og går stolt ut. Nora: Spent på å høre hva du synes, du er jo den første som låner den.

På spørsmål om hva elevmedvirkning egentlig er forteller både bibliotekar og rektor at elevmedvirkning er noe de fleste skoler scorer dårlig på i elevundersøkelsene. Rektor Hege mener at voksne og barn ofte forstår elevmedvirkning ulikt, og tror det er derfor de scorer dårlig på dette. Hun mener medvirkning er noe som må læres og at dette f.eks kan gjøres ved å gi elevene valg knyttet til metode for å løse oppgaver. Lærer Thea mener vi som voksne også har et ansvar å fortelle barna at de er med å bestemme «*at nå er du med å bestemme hvilken bok du vil lese*», og at de setningene tydeliggjør for elevene at de er med å påvirke. Bibliotekar Nora mener på sin side at hun fra sin tid som lærer, tror det har handlet om å gi elevene en følelse av medvirkning, men at lærerne egentlig har en klar tanke om hvor man skal og det derfor blir litt semi-medvirkning. Hun mener derfor det er vesentlig at medvirkning må gi elevene en følelse av medansvar og medeierskap, noe hun tror elevene får i skolebiblioteket, ved at de er med å forme biblioteket gjennom å jobbe der, bestemme hvilke bøker som skal inn og at hun tar de med på råd. Hun mener også at vi som voksne må være villige til å ta den risiken det er å la f.eks. åtteåringer bestemme litt, og at det er verdt det.

5.4 Elevmedvirkning i skolebiblioteket – et hav av valg

Nora forteller at det er ulike måter hun lar elevene medvirke på i biblioteket.

Da hun skulle utforme rommet slik det er i dag brukte hun elevene masse, både for å rydde ut, få inn hvor ting skulle være, og for å plassere møbler. Elevene er også med å velge nye bøker som skal inn i biblioteket, blant annet ved at de kommer med anbefalinger som Nora kjøper inn. Selv om det kan være en «dårlig bok», så får den interesse fordi noen har anbefalt den. Hun har også elevassistenter som sitter i kassa og hjelper henne med utlån og

innlevering, både i friminuttene, men også når de har bibliotekstid med klassen sin. «Så målet er jo å utdanne hele skolen for å gjøre jobben min, hehe». Assistentene har også oppgaver som å pynte, lage anbefalinger og sette på plass bøker, og de eldste leser også høyt for 1.klassingene i blant.

Egentlig veldig mye av det som er mine driftsoppgaver tar de mye glede i, pluss at det er veldig, veldig hjelp for meg at de hjelper meg med selve turnoveren inni biblioteket. Jeg hadde ikke rukket å gjøre det. Jeg hadde ikke rukket noe annet tror jeg, enn å sette på plass bøker og ta inn og utleveringer hvis jeg skulle gjort alt det selv da. Nei, de gjør egentlig alt jeg gjør, hehe.

Lærer Thea mener nettopp denne variasjonen av oppgaver i biblioteket nok gjør at mange elever søker jobben som elevassistent, og sier at nettopp det er så gøy fordi da blir det en gjeng med veldig ulike elever som har jobben sin der. Hun mener skolebiblioteket derfor er en god arena for elevmedvirkning, fordi det handler om et hav av valg som de kan bli med å ta. Både ved at de har stor påvirkning på hvilke bøker som finnes der, men samtidig at de får velge selv hva de leser i mangfoldet av bøker.

5.5 Å få og ta ansvar

Bibliotekar Nora forteller at det er flere skoler som har elevassistenter, men at ordningen hos henne har vokst seg større enn hun opprinnelig hadde tenkt fordi elevene er så gira og flinke. Hun har heller ikke et lukket elevassistentsystem, men lar de som har lyst hjelpe til og mener at selv om hun tenkte hun skulle ha mange planer og systemer for det så trenger de ikke det. Lærer Thea forteller hun har en gjeng i klassen sin som jobber i biblioteket, og at de nok føler seg litt voksne ved å kunne bidra der og at det gjør noe med elevene.

Bare den, det å føle seg litt viktig også, men også føle at de har kontroll selv. De kan ting. Du ser det på hele dem. Måten de bare, de har lyst til å fortelle om det, de har lyst til å fortelle hva de har gjort på biblioteket. Hvis de har lagd noe, så kommer de gjerne og gir det til klasserommet. Hvis de har bøker de anbefaler, så ser jeg jo hvordan de blir ivrige da, når de skal fortelle videre. Når jeg har utviklingssamtaler, så

forteller foreldrene det at ja vi husker når han kom hjem og han hadde fått jobb på biblioteket, hvor glad han ble.

Thea har også inntrykk av at elevassistentene får mye ansvar mtp hvordan de vil løse arbeidsoppgavene i biblioteket, og at Nora ikke legger seg opp i det, men at fokuset er at det skal være et sted der barna trives, lærer å like bøker og lærer å like å lese, fremfor at alle bøker skal komme til rette til riktig tid. Observasjonene mine viser også at Nora stoler på elevene og lar de prøve seg frem, men også lytter til hva de mener. På spørsmål om hvordan hun oppmuntrer elevene til å si sin mening så har hun ikke tenkt spesifikt på det, fordi hun opplever at det er nettopp det de gjør og at måten hun driver med elevassistenter i stor grad er formet av elevene selv i form av deres interesser. Allikevel tror hun det er viktig som voksen å være åpen for elevene, og at de fra start av opplever at de får et ansvar. *«Det tror jeg oppmuntrer dem til å komme med andre egne tanker som kanskje er litt større enn bare sånn skal vi sette en plante her eller, at de tenker litt sånn større da og viktigere da, hvis du skjønner. Det tror jeg».*

5.6 Eierskap til biblioteket som påvirkningskraft på leselyst

Når jeg spør bibliotekar Nora hvem som tar eierskap til biblioteket forteller hun at selv om hun ikke har noen tall på det så opplever hun at det ikke bare er de som interesserer seg for bøker fra før, men også at de som ikke er det synes det er interessant å gå rundt med boktralla og sette bøker på plass. Når jeg spør henne om hun opplever at elevmedvirkningen har påvirket leselysten forteller hun om en konkret episode:

Jo, jeg har en som alltid har vært mye inne og skravla med meg, uten egentlig å være så interessert i bøkene. Og hjulpet til da. Men nå husker jeg han oppdaga den ene hylla, for da hadde han liksom sett på tegneseriene, som står jo veldig sånn som du vet, strategisk plassert og lett å se og mye farger og sånn, og tittet litt i det, og så oppdaga han på en måte Fantasy-hylla, også ble han så glad, hehe. Og jeg tror ikke jeg har opplevd at han egentlig har lånt noe annet enn manga liksom. Og han blei sånn «åh, jeg visste ikke at det her også var her.

Selv om gutten har vært på klassebesøk mange ganger tror Nora guttens oppdagelse handler om at han som assistent kan orientere seg i biblioteket alene og være i kontakt med bøkene, og at det er en helt annen setting enn når man er der med klassen sin og man er opptatt av å være kul nok eller usynlig nok for de andre. Lærer Thea trekker også frem noen eksempler fra egen klasse på hvordan elevmedvirkning har påvirket leselysten. Hun forteller om en gutt i klassen sin som ikke var spesielt glad i å lese i tredjeklasse, og som kommer fra en familie hvor ingen er spesielt glad i å lese. Hun forteller at han har vært mer og mer på biblioteket og har funnet et slags fristed der, blant annet ved å rydde i bøkene. Slik fant han en bokserie han likte, og han fikk seg etter hvert også jobb der. *«Jeg tror også det kan ligge i det at av og til når du er inne i klasserommet, så føler du ikke alltid på en mestring, som du kanskje kan få når du drar på biblioteket»*. Hun forteller også om en annen gutt som har uttrykt at han synes skolen er kjedelig, men som sier han elsker biblioteket, og mener slik biblioteket har gjort noe.

Han har scoret høyest på lesehastighet, og på de kartleggingene vi har hatt.

Han har også funnet sitt fristed på biblioteket, og liker å være der. Og synes det å bare være blant bøker, faktabøker, skjønnlitterære bøker, det er spennende da. Og det å bare kunne rote seg litt bort i det.

I Theas klasse har spesielt guttene skapt en kultur for å anbefale gode bøker de har lest videre, og hun mener utvalget på biblioteket har hatt mye å si. At de har bøker som fanger barn i vår tid. Thea mener at fordi hun har elever som nå kjenner samlingen på biblioteket så godt, så oppmuntrer hun de til å gå rundt å hjelpe de som ikke er like glad i å lese, eller får seg til å låne bøker. Dette mener hun har umiddelbar effekt ved at elevene som får anbefalt bøker går og låner.

For der er de jevnaldrende. Det kan være mye mer positivt da. Man ser opp til sine klassekamerater, på en annen måte enn du ser opp til læreren din. Og da kan kanskje det være en stor rolle, at de hjelper hverandre til å finne bøker. Og så leser de, de leser sammen også, kan de gjøre. Når vi har stillelesing eller når vi har mitt valg, så ser jeg ofte at læringspartnerne kan sitte siden av, og så leser de sammen. Så snakker de om boka.

Nora tror den gratis formidlingen hun får, ved at barna selv engasjerer seg i bøkene på biblioteket og anbefaler til hverandre er viktig for å skape leselyst. At barnas egen leselyst er den som er mest smittsom, fordi de har en helt annen pondus som jevnaldrende enn hvis hun sier at en bok er bra. Hun mener dette fungerer spesielt bra når selv en 3-klassing får seg til å anbefale bøker til de som er fire år eldre fordi de har lest noe skikkelig bra.

5.7 Bibliotekarens betydning

Selv om både bibliotekar og lærer trekker frem verdien av elevenes formidling til hverandre, anerkjenner lærer Thea også den kompetansen Nora har som viktig når jeg spør henne hvordan hun bruker biblioteket.

Jeg bruker det jo ved å få hjelp av Nora for eksempel, på hvilke bøker.. jeg har en med dysleksi i klassen, så der var det litt vanskelig å finne riktige bøker. Så da brukte jeg jo biblioteket i form av å finne bøker som er dysleksi-vennlige. For å få opp hens glede i det hele tatt, til å faktisk ha lyst til å lese. Og når den kom opp, så gikk det jo raskt over til tegneseriebøker som de andre i klassen også bruker. Og da ble det jo ikke noe stort skille mellom hen og dem heller, noe mer i lesingen.

Rektor Hege trekker også frem at det i tillegg til kompetanse krever en viss personlighet som bibliotekar for å få til den endringen i biblioteket som Nora har fått til: «*Man må være selvgående, kreativ, ha selvtillit, ta kontakt med ledelsen, si litt hvordan man vil ha det, være utadvendt, ta kontakt med lærerne, ta kontakt med foreldre, du må ha det drivet i deg, for å gjøre det*». Når jeg spør bibliotekar Nora om hun anser samarbeid med lærere som viktig for å skape leselyst så svarer hun at hun selvsagt er opptatt av at dette er viktig, men at hun først og fremst har prioritert elevene som sine partnere ved å etablere biblioteket som deres rom. Hun opplever samtidig at det har vært veien inn til et godt samarbeid med lærerne også, fordi ved at elevene bruker biblioteket mye på egenhånd, så minner de også lærerne på at de har bibliotekstid.

5.8 «Det er ikke bare bøker fra kjente forfattere, men faktisk fra elever her også»

Det er storefri og liv i biblioteket. Nora lager papirlykter og står og skravler med en jente i kassa om at de snart må komme i gang med pynting til ramadan og påske. 2 andre jenter kommer inn og Nora forteller meg at disse 2 faktisk er forfattere og viser meg boka deres «Heksa fra det fjerne» som står utstilt på en av hyllene. Jentene utbryter: «Vi skriver 2-eren nå!». De setter seg ned ved et bord for å skrive og forteller at de skriver for hånd først, så inn på pc-en med sånn skrift som alle kan lese. Har du lest den spør de meg? «Du må lese eneren før toeren, hvis ikke skjønner du ingenting!». De sitter tett inntil hverandre, hvisker og ler før de skriver litt på arket. De forteller at det er litt vanskelig å komme på ting å skrive om, at de må komme med flere forslag før de bestemmer seg. Ved bordene rundt der jentene sitter spilles det UNO og byttes pokemonkort. I en sofa diskuteres det hvem som skal få låne den siste boka i Benny går berserk-serien først. I sofaen sitter noen elever med bena godt oppunder seg og leser konsentrert. Lydnivået er høyt og stemningen er god.

Storefri nærmer seg slutten og de to forfatterne går bort til det lille bordet ved bildebøkene og detektivbøkene, hvor en annen elev sitter og leser i boka deres. De får god respons. Nora roper at nå er storefri over, men jenta som leser «Heksa fra det fjerne» rikker seg ikke, men leser videre. Nora minner henne på at hun må gå nå og jenta reiser seg opp og går lesende ut av skolebiblioteket.

Når jeg spør, lærer Thea om hun har andre gode eksempler på hva elevmedvirkningen har bidratt til forteller hun:

Jeg ser jo at vi har dannet oss en liten sånn. De er forfattere da, i klasserommet, de har skrevet bøker. Også har de blitt publisert på biblioteket. Så har de blitt lånt ut. Og det og tror jeg skaper et positivt syn på hverandre, som skrivere, som forfattere. Og vi har skapt et samhold i klasserommet, hvor jeg leser høyt de tekster som elevene har skrevet. Så det og har blitt en sånn. De låner hverandre sine bøker og, som andre har skrevet. Det er kjempefint.

Thea ser tydelig at en av fordelene ved å lese mye er at en får forståelse for hvordan bøker lages og historier bygges opp. At elevene har fått levere fra seg bøkene på skolebiblioteket og at Nora har tatt de inn i katalogen og satt strekkoder på de er stas.

Så kan jeg gå i et annet klasserom, så ser jeg plutselig en bok som to elever fra min klasse har lagd da. Og så snakker jeg med den eleven som sitter i det klasserommet, og de er sånn «ja, de er skikkelig flinke». Det er jo kjempepositivt at de ser hverandre og kommenterer det. Det synes jeg har vært veldig fint. Både det at de har fått lov til å lage egne bøker, de har gjort det på fritida, og at det blir lagt ut på Instagram og Bilder av det, her har de lagd bøker, kom og lån. Det er ikke bare bøker fra kjente forfattere, men faktisk fra elever her også.

5.9 Skolebiblioteket – å gjøre det til et rom ungene har lyst å være i

Når jeg spør rektor om det at hun har valgt å satse på skolebibliotek har sammenheng med det som står i opplæringsloven eller Oslo skolens standard for skolebibliotek forteller hun at at lesing og bibliotek er hennes hjertesak, og at hun fra sin tid som lærer selv har fått erfare hvor viktig biblioteket kan være bl.a. for elever som har utfordringer med å lese. Hun har ikke troen på at skolebiblioteket skal være en salderingspost, eller noe de «må», men at når de fikk muligheten til å ansette en fulltids bibliotekar så bestemte de seg for det fordi de mente det var viktig.

Rektor forteller videre at hun opplevde biblioteket på skolen som tradisjonelt da hun startet der, så da de ansatte bibliotekar Nora var idéen å revolusjonere tanken på biblioteket og hva det skulle være inn i en ny tid, fordi lesingen nå er i konkurranse med så mye annet. De bevilget penger til nye bøker, men bevarte samtidig en bredde i samlingen ved å ta vare på noen klassikere. Bibliotekar Nora opplevde også skolebiblioteket som litt strengt fra sin tid som lærer, ved at fokuset var å ta vare på samlingen og heller ikke at biblioteket var et sted elevene kunne oppsøke selv. Målet hennes har derfor vært å åpne opp rommet for elevene både ved å gjøre det til et rom de ønsker å være i, med bamser, spill og gode møbler å sitte i, men også at de skal ha bøker og at det er muligheter for å sitte i ro å lese. Hun forteller at standarden for skolebibliotek i Oslo skolen, sammen med støtte fra ledelsen, har bidratt til at

hun kan drive slik hun nå gjør. Hun har få regler, som at elevene må ta av seg på bena, at det er mobilfri sone og lydnivået skal være slik at de som ønsker å lese skal ha muligheten til det. I tillegg til at alle klasser har en fast klokke time i uka på biblioteket, så har hun åpnet opp i lille fri, storefri og etter skolen.

Lærer Thea mener det har skjedd en endring i leselysten på skolen etter at bibliotekdriften ble endret. Hun tror det handler om at de er blitt mer bevisste på den påvirkningskraften biblioteket har, og hvor viktig det er å utnytte den ressursen Nora er. Hun ser at elevene er glade for å ha biblioteket, og at de blir lei seg når Nora er syk og de ikke kan gå dit å låne seg en bok, eller være der for å kose seg eller slappe litt av. Rektor opplever også biblioteket mer åpent nå enn før, og at det er en mer utadrettet virksomhet også mot foreldrene med ettermiddagsåpent og ved at bibliotekar Nora deltar på foreldremøter. Hun opplever at det nå er en raushet på en annen måte og hun setter pris på at det er blitt et sted å være og et sted med lave skuldre. Ideen med å satse på elevmedvirkning gir hun bibliotekar Nora æren for og er glad for å høre hvordan hun får det til, samtidig som hun mener at hun har lært mye av henne om hvordan det kan gjøres. At utlånet har gått enormt opp mener hun også er et tydelig eksempel på at leselysten er der.

6. Drøfting

Problemstillingen min i denne oppgaven er: På hvilke måter kan elevmedvirkning i skolebiblioteket bidra til å skape leselyst? I denne delen av oppgaven vil jeg drøfte hvordan elevene medvirker i skolebiblioteket og hvordan det evt samsvarer med nivåene i Harts *Ladder of Participation*, hvordan informantene forstår elevmedvirkning og leselyst, og hvordan elevenes medvirkning kan være med påvirke leselysten med perspektiver fra tidligere presentert teori og forskning.

6.1 Elevmedvirkning må læres

I teoridelen av oppgaven stilte jeg spørsmålstegn ved hvordan vi skal forstå elevmedvirkning og hva det konkret kan være, ettersom opplevd elevmedvirkning er noe skolene scoret dårlig på i sist elevundersøkelse (Utdanningsdirektoratet, u.å). Mine informanter bekreftet de

dårlige resultatene og tror årsaken til det kanskje er at voksne og barn forstår elevmedvirkning på ulike måter, men også at medvirkning er noe som må læres og at elevene må gjøres oppmerksom på når de medvirker og at de med det er med å påvirke sin egen skolehverdag. Dette bekrefter teorien til Hart, som jeg tidligere har nevnt i teorikapittelet, om at barn og unge må læres at det med medfører et ansvar ved å ha rettigheter, og at de må lære fra eldre og mer erfarne mennesker hva dette ansvaret innebærer (1992, s.7). På denne måten kan brukermedvirkning bli reelt og ikke kun et ord som brukes for å fremstå korrekt (Tveit, 2022, s.46) og en kan unngå at medvirkning kun fremstår symbolsk (Hart, 1992, s.8-10).

6.2 Elevmedvirkning på ulike nivåer

6.2.2 Driftsoppgaver

Elevassistentene får tildelt vakter fordelt på ulike dager i uka, og inngår slik i den daglige driften. Oppgavene de får er blant annet å sitte i kassa for å ta bøker på innlevering, rydde, men også reservere og låne ut bøker til elevene som er innom. Selv om dette er rutinepregede oppgaver, handler det samtidig om å kommunisere, lære seg datasystemer og prinsipper for organisering og gjenfinning, og mine observasjoner viser at dette er noe elevassistentene har stor glede av å lære og at de utfører oppgavene med stolthet. I studien på Biblo fant Vold & Evjen ut at barna der våget å delta på nye aktiviteter de aldri hadde prøvd før og kanskje syntes var skummelt, og konkluderte med at de ansatte hadde klart å skape et trygt miljø hvor barna kunne prøve ut nye ting og slik oppleve mestring og vekst (2020, s.321-322). Mine funn viser at bibliotekar Nora har skapt en slik trygg atmosfære i skolebiblioteket, både ved at jobben som elevassistent fremstår allsidig og attraktiv slik at mange ulike elever søker seg dit, men også ved at hun viser elevassistentene stor tillit ved å la de utføre oppgavene sine uten at hun overvåker hvordan de løser dem.

Nora forteller at elevassistentene gjør omtrent alt hun gjør som bibliotekar og at det frigjør mye tid for henne at de hjelper henne. Dette viser at jobben elevene gjør i biblioteket har en reell betydning for driften og ved at elevene selv søker jobb som elevassistenter på bakgrunn av informasjon om hvilke oppgaver de kan få gjøre, så medvirker de frivillig i skolebiblioteket. Dette samsvarer med nivå 4 på Harts stige, *Assigned and Informed* (se Figur 2.1, s.10) som er

det første nivået Hart mener reell medvirkning foregår (Hart, 1992, s.10-11). Det er også med å oppfylle noen av verdiene i læreplanen som sier at elevene bør gis praktisk erfaring på ulike læringsarenaer i skolen for å skape både motivasjon og innsikt (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.15). Det at elevene får konkrete oppgaver og at flere går hjem og forteller om hvor gøy det er å jobbe i biblioteket, viser også at elevene selv har en opplevelse av at de medvirker.

6.2.3 Formidling

Mine informanter forteller at elevene også bidrar med bokformidling til medelever, både gjennom uformelle anbefalinger, men også ved at de leser sammen eller for hverandre. På denne måten fungerer ikke bare lærerne som lesende forbilder, slik Roe er opptatt av at er viktig for å skape positive holdninger til lesing (2020, s.131-132), men også barna. Det sosiale aspektet ved at barn får muligheten til å dele sine leseopplevelser med hverandre eller lese sammen er også noen av de faktorene Gambrell trekker frem som viktig for å skape lesemotivasjon (2011, s.172-176).

Et annet viktig funn er at elevene som er elevassistenter blir så godt kjent med biblioteket og samlingen at de har stor kunnskap om hva som finnes der, som gjør at de er en ressurs i formidling av bøker, både til de som liker å lese, men kanskje enda viktigere for de som synes det er vanskelig å finne bøker. For de som strever med å lese er det å finne en passende bok essensielt for å oppleve mestring i lesingen (Gambrell, 2011, s.172-176). Det at elevene opparbeider seg en kunnskap om samlingen i biblioteket trekkes av informantene frem som en tydelig verdi i arbeidet med å skape leselyst. Samtidig tenker jeg det er viktig å ikke undervurdere verdien av en bibliotekars kompetanse og erfaring når det gjelder å veilede elevene til å finne riktige bøker, og lærer Thea trekker frem nettopp denne kompetansen som verdifull for henne som lærer når det kommer til å stimulere til leselyst og mestring, også hos de som har lesevansker.

6.2.4 Samlingsutvikling

Mine observasjoner viser at elevene får være med å vurdere hvilke bøker de mener bør finnes i samlingen, men også hva som evt. skal kasseres. Elevene kommer også med egne

ønsker eller forslag til bøker de ønsker i biblioteket, som Nora i all hovedsak bestiller inn. Dette nivået av medvirkning samsvarer med det Hart kaller *Consulted and Informed* (se Figur 2.1, s.10) ettersom Nora ikke bare rådfører seg med elevene, men at de også inkluderes i prosessen mot en avgjørelse av hvilke bøker som skal kjøpes inn (Hart, 1992, s.12). I observasjoner og intervjuer kommer det også frem at noen elever skriver egne bøker som tas inn i samlingen og lånes ut på lik linje med de som er skrevet av profesjonelle forfattere. Selv om det å skrive tekster på skolen kan springe ut fra oppgaver elevene har fått av lærer, så forteller læreren at dette er noe de har drevet med på fritiden. Ved at elevene på eget initiativ fortsetter skriveprosjektet med en oppfølger, beveger de seg oppover på de siste nivåene av Harts stige hvor barn går fra å ubevisst til bevisst medvirkning hvor de selv tar ansvar for og driver prosjekter uten innblanding fra voksne (Hart, 1992, s.8-19). Hart er derimot opptatt av at for at medvirkning på disse nivåene skal forekomme er barna avhengig av voksne som ser verdien av og oppmuntrer til slik aktivitet uten å blande seg inn, og dette ser vi ved at lærer anerkjenner elevene som forfattere ved å lese tekstene høyt i klassen, men også ved at bibliotekar tar inn disse bøkene i samlingen (1992, s. 14).

Samlet sett viser mine funn at elevene bidrar til samlingsutviklingen i biblioteket på ulike måter og at elevenes stemme både kommer frem og blir hørt, og som sannsynligvis skaper en bevissthet hos elevene rundt egen smak og sjangerplassering slik som det gjorde da brukerne på Biblo ble involvert i å organisere samlingen der (Vold & Evjen, 2016, s.4-6). Ved å involveres på i ulike oppgaver skapes det også et eierskap hos elevene til biblioteket slik evalueringen tilskuddsordningen for skolebibliotek også viser (Hauge et al, 2021, s.48-49), men bidrar også til at elevene medvirker til sitt eget læringsfellesskap (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.15). Det å tørre å la barn få være med å bestemme og involvere de tidlig i dette er også med å gi de trening i demokratisk deltagelse (Hart, 1992, s.5-6).

6.3 Lystlesing

Mine informanter forstår lystlesing som en opplevelse som du vil søke igjen dersom du først har oppdaget den, at det er lesing som ikke medfører noen krav i andre enden, men også at det handler om nysgjerrighet og valgfrihet. Bibliotekar Nora assosierer også lystlesing med

de barna som forsvinner helt inn i en tekst eller engasjementet for og etterspørselen etter nye bøker. At det er variasjon i oppfatninger av hva lystlesing er samsvarer med at det i forskning brukes ulike begreper og assosiasjoner (Lund & Skyggebjerg, 2021, s.4-5). Mine observasjoner og svarene fra informantene viser samtidig at uavhengig av begrepsbruk, innebærer lystlesing noe frivillig og positivt (Bergan & Fredwall, 2023, s.71).

6.4 Faktorer som er viktige for lystlesing

6.4.2 Tid

Lærer Thea er opptatt av at det å sette av tid til lystlesing og at elevene får velge bøker selv er viktig. Å legge til rette for lystlesingen i skolen virker å være avgjørende for at elever får mengdetrening i lesing, og skaper samtidig rom for den estetiske lesingen som Rosenblatt mener det er for lite fokus på i skolen (1982, s.271-276). Den estetiske lesingen er den som involverer oss som mennesker i tekster på en annen måte og gjør at vi kan lære noe om oss selv, men også ved at vi kan sette oss inn i både følelser og tanker hos andre (Rosenblatt, 1982, s.269-270). Det å prioritere tid til estetisk lesing i skolen kan også være med å oppfylle et av kjerneelementene i læreplanen i norsk som sier at «Elevene skal lese tekster for å oppleve, bli engasjert, undre seg, lære og få innsikt i andre menneskers tanker og livsbetingelser» (Kunnskapsdepartementet, 2019, s.2) uten at det nødvendigvis er noen andre krav til lesingen.

6.4.3 Valgfrihet og rik tilgang til bøker

At gode leseopplevelser skaper engasjerte lesere som ønsker å fortelle vennene sine om det, henger gjerne sammen med at barna selv har fått velge hva de vil lese (Gambrell et al, 1996, s.518-533), men det er også viktig med et rikt utvalg av sjangre og ulike typer tekster (Gambrell, 2011, s.172-176). Mine informanter oppgir at elevene i størst mulig grad skal få velge bøker de vil lese selv fordi de ser verdien i dette. Ved å sørge for at skolebiblioteket både har de nyeste og mest populære bøkene, og samtidig en bredde i samlingen av ulike sjangre som speiler elevenes interesser, tar skolebiblioteket også elevenes stemme på alvor og anerkjenner at valgfrihet er en viktig motivasjon for lysten til å lese. Når elevene får velge bøker selv opplever Lærer Thea at de blir mye mer fortellende om det de leser til hverandre, som også bekrefter viktigheten av at barn får lese basert på lyst og nysgjerrighet (Rosenblatt, 1982, s.271-276).

At bibliotekar Nora praktiserer raust utlån og nærmest ingen begrensninger på antall bøker elevene får låne, legger hun også opp til at de skal kunne prøve og feile. Slik får alle elever muligheten til å finne den boka som kan gi dem den leseopplevelsen som rektor mener kan gjøre at de vil søke den samme opplevelsen igjen, fremfor at de erfarer at lesing ikke er noe for dem og gir opp. En slik raus utlånsordning er det derimot ikke sikkert at andre skolebibliotek praktiserer eller har mulighet til å praktisere på samme måte, da det krever sitt mtp boklogistikk. Nora påpeker selv at hun ikke hadde hatt sjans til å drive med noe annet enn rydding med mindre hun hadde hatt så godt hjelp fra elevassistentene til denne delen av jobben, og dette viser at elevmedvirkning kan bidra til at skolebibliotekarere kan fokusere mer på andre oppgaver og samtidig praktisere denne rausheten som rektor trekker frem som positivt.

6.4.4 Tilgjengelighet

Forskning viser at tilgangen til skolebibliotek i form av hyppige besøk spiller en vesentlig rolle for lystlesingen (Pihl, 2018, s.21). Observasjonene fra skolebiblioteket viser at å ha et skolebibliotek i skolens lokaler, som er åpent alle skoledager, skaper en helt annen tilgjengelighet for elevene enn hvis de skulle oppsøkt nærmeste folkebibliotek. Mine funn viser at det er mange elever som benytter seg av at det er åpent i friminuttene, både for å låne og levere bøker, men også for å være der og gjøre andre ting. I Skarets undersøkelse fant også hun at skolebibliotekets fysiske plassering på skolen gjorde at elevene hadde en større frihet og mulighet til å stikke innom biblioteket på egenhånd og alene, utenom de organiserte klassebesøkene (Skaret, 2019, s.76). Det å ha muligheten til å kunne orientere seg i biblioteket uten klassen sin og uten de fastlåste rollemønstrene det gjerne er i en klasse, er også noe bibliotekar Nora trekker frem som verdifullt og som kan bidra til at elevene kan oppdage litteratur de ikke har vært klar over tidligere.

Det at elever i så korte friminutt som lille fri (15 min) også oppsøker skolebiblioteket for å lese og rekke å bli helt «borte» slik bibliotekar Nora beskriver, sier også noe om at de velger å bruke sin fritid på skolen til lesing, men også at de leser for den gode historiens skyld og at fokuset ved lesingen flyttes innover (Rosenblatt, 1982, s.269-270). Det viser også at

holdningene noen av elevene ved denne skolen har til lesing ikke nødvendigvis samsvarer med de en større andel norske elever har oppgitt i tidligere PISA-undersøkelser (Roe, 2020), men dette kan også ha en sammenheng med at skolen sender et signal til elevene om at tilgang til skolebibliotek og lesing er viktig ved at elevene får oppsøke det omtrent når de selv ønsker og ikke bare under klassebesøk hvor lærer er med.

Til tross for at forskning forteller oss hvor viktig det er at elevene kan besøke skolebiblioteket ofte, så er det store forskjeller i elevers tilgang til skolebibliotek ved egen skole og dette henger muligens sammen med den mellomposisjonen skolebibliotekene er i (Frisvold & Tveit, 2023, s.34), den svake forankringen skolebiblioteket har i lovverket (Bøyum, 2023, s.99), men også mangel på en nasjonal plan for skolebibliotek (Bergan & Fredwall, 2023, s.49). Jeg tror den tilgjengeligheten elevene ved denne skolen opplever, ikke hadde vært den samme dersom de måtte oppsøke nærmeste folkebibliotek som er en liten busstur unna. Etersom loven ikke sier noe om hvordan et skolebibliotek skal bemannes eller hvilken kompetanse som bør kreves (Bøyum, 2023, s.99) kan det synes som at elevenes tilgang til skolebibliotek, med kvalifisert bemanning, virker å være avhengig av skoleledelsen ved hver enkelt skole. Osloskolen har nå sin egen standard for skolebibliotek som skal bidra til mer likeverdig tilgang til skolebibliotek, ved at den kan fungere som en veileder mtp budsjett og bemanning, ettersom loven ikke sier noe om dette (Bergan & Fredwall, 2023, s. 52). Bibliotekar Nora bekrefter at standarden har hatt mye å si for hvordan hun kan drifte biblioteket med tanke på det økonomiske, men er samtidig opptatt av at ledelsens støtte også har hatt stor betydning.

Mine funn viser at å ha en fulltids ansatt bibliotekar virker å være essensielt for å skape den tilgjengeligheten som er nødvendig for at elevene i løpet av grunnskolen kan opparbeide seg kompetanse i å kunne navigere i biblioteket og finne de bøkene som interesserer dem og passer deres leseferdigheter til enhver tid (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 5-7), men også for å kunne legge til rette for elevmedvirkning på flere områder. Denne skolen er heldig som har en rektor som har skolebibliotek som hjertesak, og at hun derfor har prioritert midler til en fulltids ansatt bibliotekar og til utvikling av samlingen. Det at hun også anerkjenner behovet for og ønsker å legge til rette for samarbeid innad på skolen og oppmuntrer til at bibliotekaren tar sin plass, er i tråd med det Moore anser som viktig (2023, s. 74). At de også

har en ildsjel av en bibliotekar som anerkjenner verdien av at skolebiblioteket kan skape rom for den estetiske lesingen, og samtidig lar skolebiblioteket være en arena der elevene får vokse og lære hva medvirkning faktisk er, virker å være avgjørende.

7. Konklusjon

Denne oppgavens formål har vært å undersøke problemstillingen: På hvilke måter kan elevmedvirkning i skolebiblioteket bidra til å skape leselyst?

Ved hjelp av kvalitative metoder som observasjon og intervjuer i et skolebibliotek har jeg svart på følgende forskningsspørsmål:

1. Hvordan medvirker elevene i skolebiblioteket?
2. Hvordan forstår skolebibliotekar, rektor og lærer elevmedvirkning og leselyst?
3. Hvordan kan elevmedvirkning bidra til å skape leselyst hos elevene?

Min undersøkelse viser at dette skolebiblioteket i stor utstrekning involverer elevene i driften og lar de medvirke på ulike måter, både gjennom daglige driftsoppgaver, formidling og samlingsutvikling. Disse nivåene av medvirkning samsvarer med Harts *Ladder of Participation* (Se figur 2.1, s.10) og viser at reell medvirkning faktisk foregår, men også at elevene får trening på de lavere nivåene og slik får erfaring som gjør at de ikke bare utfører de oppgavene bibliotekar Nora har gitt dem, men også tar initiativ til egne oppgaver og tar ansvar på egenhånd slik at medvirkningen blir mer bevisst (Hart, 1992, s.8-10).

Mine funn viser at elevene har fått et eierskap til biblioteket gjennom medvirkning som har gitt de kunnskap om og engasjement rundt bøkene som finnes der og at de formidler til hverandre. Slik fungerer de som lesende forbilder for hverandre. Den positive holdningen til bøker og lesing hos elevene, gjenspeiles i hyppig bruk av biblioteket, utenom den fastsatte bibliotekstiden klassene har, både i friminuttene og etter skolen, og utlånet av bøker har gått kraftig opp. Informantene kommer med tydelige eksempler på at det for noen av elevene har vært en stor endring både i leseferdigheter, men også interesse for lesing og litteratur, og mener dette kan henge sammen med elevmedvirkningen.

For å ha skolebiblioteket åpent og la elevene medvirke i så stor skala indikerer mine funn at det krever støtte fra ledelsen i form av midler, samt en fulltids ansatt bibliotekar, både for å følge opp assistentene, men også for å opprettholde ukentlige klassebesøk og andre lesestimulerende tiltak. Samtidig kan det å la elevene medvirke i så stor grad også bidra til at bibliotekarer kan fokusere mer på andre viktige oppgaver. Undersøkelsen viser at tilgang til skolebibliotek ved gode åpningstider og fulltids bemanning, og med en samling som barna får være med å utvikle, så signaliserer det til elevene at skolen ønsker å legge til rette for lystlesing og at det anses som viktig. Bibliotekar Nora oppgir også at hennes samarbeid med elevene og deres eierskap til biblioteket også fungerer som en inngang til et godt samarbeid med lærerne.

Ettersom dette er en caseundersøkelse som har tatt for seg et enkelt skolebibliotek, og oppgavens omfang har begrenset seg til observasjon over få dager og noen få intervjuer, er det vanskelig å generalisere over mine funn. Ettersom både rektor, skolebibliotekar og lærer har blitt valgt ut på bakgrunn av at de har positive holdninger til skolebiblioteket og slik det drives, har jeg heller ikke fått frem særlig motstridende meninger eller funn som ikke samsvarer med tidligere forskning. Jeg har heller ikke hatt mulighet til å undersøke i detalj hvor mange som bruker biblioteket eller hvem som kanskje aldri bruker det. Allikevel bringer kanskje denne undersøkelsen et nytt perspektiv inn, ved at elevmedvirkning er noe det kan satses mer på i skolebibliotekene for å skape leselyst, men også at skolebiblioteket er en egnet arena i skolen hvor det er muligheter for å la elevene praktisere og slik lære hva medvirkning betyr.

7.1 Forslag til videre forskning

I denne undersøkelsen har jeg observert elevene og hvordan de medvirker i biblioteket, men kun over noen få dager. Det kunne være interessant å undersøke dette mer systematisk over en lengre periode ved å følge elever fra de starter som elevassistenter og en stund ut i skoleåret, eller over en lengre periode over noen år ettersom lesevanene gjerne endrer seg jo eldre barn blir. Å intervjuer elevene selv om hvordan de opplever det å medvirke i biblioteket og om de opplever at det har noe å si for leselysten deres over tid kunne vært

interessant å utforske. Mer forskning på hvilken effekt skolebiblioteket kan ha for elevenes læring er som tidligere nevnt nødvendig (Moore, 2023, s.78-79), og Limberg et al mener nettopp elevenes stemmer bør komme tydeligere frem i forskning på skolebibliotek og at elevmedvirkning med fordel kan utforskes mer systematisk (Limberg et al., 2021, s.189).

En annen mulig interessant innfallsvinkel er å intervjuere rektorer ved flere skoler om deres holdninger til skolebibliotek, hva de anser som et godt skolebibliotek og i hvilken grad de prioriterer dette. I denne undersøkelsen kommer det frem at rektor med sin tidligere bakgrunn som lærer har fått erfare hvilken betydning et godt skolebibliotek har for elevene, og at dette derfor har vært viktig for henne å satse på, samtidig som hun har vært opptatt av å revolusjonere hva biblioteket skal være i en tid hvor lesingen konkurrerer med så mye annet. Ettersom prioriteringen av skolebibliotek og kvalifisert bemanning er så ulik i landet vårt og det ikke finnes en nasjonal standard, kunne det også være interessant å se om rektors bakgrunn har noe å si for valg av prioriteringer.

Kilder:

Barnekonvensjonen. (1989). *Konvensjon om barnets rettigheter* (20-11-1989). Lovdata.

https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30/KAPITTEL_8#KAPITTEL_8

Barne- og familiedepartementet (2022, 21.november). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*.

<https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/innsiktsartikler/fns-barnekonvensjon/fns-konvensjon-om-barnets-rettigheter/id2511390/>

Bergan, C. & Fredwall, I.E. (2023). Hva kjennetegner velfungerende skolebibliotek? I C.Bergan (Red.), *Skolebiblioteket som læringsarena: Leseglede, utforsking, opplevelse* (s.42-54). Cappelen Damm Akademisk.

Bergan, C. & Fredwall, I.E. (2023). Lesing og lesestimulerende arbeid på skolebiblioteket. I C.Bergan (Red.), *Skolebiblioteket som læringsarena: Leseglede, utforsking, opplevelse* (s.59-82). Cappelen Damm Akademisk.

Biblioteket på Gamlebyen skole @biblioteket_pa_gamlebyenskole. (23.jan 2023). *De nye assistentene fra 6.trinn*. <https://www.instagram.com/p/Cnw02FlqbIV/?igsh=MWN4ajBuZmN5NnF3aw==>

Bøyum, I. (2023). Samarbeid mellom skolebibliotekar og lærer: formelt eller uformelt? I I.Bøyum & Å.K. Tveit (Red.), *Rom for lesing og utforsking: Skolebibliotekets muligheter* (s.99-124). ABM-media AS.

Bøyum, I., & Tveit, Å.K. (2023). *Rom for lesing og utforsking: Skolebibliotekets muligheter*. ABM-media AS.

Evjen, S., & Vold, T. (2018). «It's all about relations» – an investigation into the youth librarian's role and proficiency. *Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab Og Kulturformidling*, 7(3), 59-73.

<https://doi.org/10.7146/ntik.v7i3.111487>

Forskrift til opplæringslova. (2006). *Forskrift til opplæringslova*. (FOR-2006-06-23-724). Lovdata.

Fredwall, I.E. (2023). Skolebiblioteket i et historisk lys. I C.Bergan (Red.), *Skolebiblioteket som læringsarena: Leseglede, utforsking, opplevelse* (s.31-42). Cappelen Damm Akademisk.

Fredwall, I.E. & Bergan, C. (2023). *Skolebiblioteket som læringsarena: Leseglede, utforsking, opplevelse* (s.31-42). Cappelen Damm Akademisk.

Fredwall, I.E., Tveit, Å.K., & Bøyum, I. (2023, 17.okt). *Vi trenger et krafttak for lesing*. Utdanningsnytt.

<https://www.utdanningsnytt.no/idunn-boyum-ingeborg-fredwall-leseopplaering/vi-trenger-et-krafttak-for-lesing/377387>

Frisvold, Ø. & Tveit, Å. K. (2023). *Skolebibliotek eller barnebibliotek: En historie om å falle mellom to lover og to profesjoner*. I I.Bøyum & Å.K. Tveit (Red.), *Rom for lesing og utforsking: Skolebibliotekets muligheter* (s.61-82). ABM-media AS.

Gambrell, L.B. , Palmer, B.M., Codling R.M., & Mazzoni, S.A. (1996). Assessing motivation to Read. *The Reading Teacher* Vol.49 (Utg.7).

Gambrell, L.B. (2011). Seven rules of engagement: What's Most Important to Know About Motivation to Read. *The Reading Teacher* Vol.65 (Utg.3).

Grunnloven. (2014). *Kongeriket Norges Grunnlov*. (LOV-1814-05-17). Lovdata.
https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17/KAPITTEL_5#%C2%A7104

Haagensen, O. (2024, 12.apr). *Bokbransjen, ungdommen og den manglende leselysten : En rapport fra frontlinjene*. Morgenbladet.
<https://www.morgenbladet.no/boker/2024/04/12/bokbransjen-ungdommen-og-den-manglende-leselysten-en-rapport-fra-frontlinjene/>

Hart, R.A. (1992). Children's Participation: From Tokenism To Citizenship. *Innocenti Essays* No.4.
https://www.researchgate.net/publication/24139916_Children's_Participation_From-Tokenism-To-Citizenship

Hauge, E.S., Boysen K.R., & Knutsen, V.S. (2021). *Evaluering av tilskudd til skolebibliotek*. Oxford Research.
<https://oxfordresearch.no/wp-content/uploads/2022/06/Evaluering-av-tilskudd-til-skolebibliotek.pdf>

Ingholm, A.B. (2024, 9.feb). *Midt i larmen fra plagiatskandaler og lesekrisen lider skolebibliotekene en stille død*. Khrono.
<https://www.khrono.no/midt-i-larmen-fra-plagiatskandaler-og-lesekrisen-lider-skolebibliotekene-en-stille-dod/848270>

Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, P.A. (2021). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. (6 utg.). Abstrakt forlag.

Kultur- og likestillingsdepartementet. (2023, 14.april). *Formålet med leselyststrategien*.
<https://www.regjeringen.no/no/tema/kultur-idrett-og-frivillighet/innsiktsartikler/om-arbeidet-med-leselyststrategien/formalet-med-leselyststrategien/id2971622/>

Kunnskapsdepartementet. (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/verdier-og-prinsipper-for-grunnoppleringen/id2570003/>

Kunnskapsdepartementet. (2019). *Læreplan i norsk* (NOR01-06). Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.
<https://www.udir.no/lk20/nor01-06?lang=nob>

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2022). *Det kvalitative forskningsintervju* (3.utg). Gyldendal.

Langeland, G.M., Horverak, M.O. & Aanensen, M. (2024). *Medvirkning*. Cappelen Damm Akademisk.

Limberg, L., Hultgren, F., & Johansson, M. (2021). *Skolbibliotek och lärande*. Studentlitteratur AB.

Lund, H.R., & Skyggebjerg, A.K. (2021). Børns læselyst. *Pædagogisk indblik*,(13).
https://dpu.au.dk/fileadmin/edu/Paedagogisk_Indblik/Boerns_laeselyst/13_-_Boerns_laeselyst_-_04-11-2021.pdf

Lunde, M., Mangen, A., & Udnesseter, N.B. (2023, 11.okt). *Det er på tide at bokens status igjen øker. For å komme dit vil skolebiblioteket være helt sentralt*. Aftenposten.

<https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/y62OOR/det-er-paa-tide-at-bokens-status-igjen-oeker-for-aa-komme-dit-vil-skolebiblioteket-vaere-helt-sentralt>

Lundetræ, K. (2023, 5.des). *PISA 2022: Norske barn og unge trenger et leseløft!* Nasjonal senter for leseopplæring og leseforskning. Universitetet i Stavanger.

<https://www.uis.no/nb/leseferdigheter/pisa-2022-norske-barn-og-unge-trenger-et-leseloft>

Moore, H. (2023). Skolebibliotek i fag- og forskningslitteraturen, 2016-2021. I I.Bøyum & Å.K. Tveit (Red.), *Rom for lesing og utforskning: Skolebibliotekets muligheter* (s.61-82). ABM-media AS.

Norsk bibliotekforening. (12.jan 2023). *Skolebiblioteket ved Gamlebyen skole er Årets bibliotek 2022.*

<https://norskbibliotekforening.no/skolebiblioteket-ved-gamlebyen-skole-er-arets-bibliotek-2022/>

Opplæringslova. (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (LOV-1998-07-1761)*. Lovdata.

https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61/KAPITTEL_1#KAPITTEL_1

Pihl, J. (2018). Skolebiblioteket i framtidens skole. I L.H. Hjellup (Red.), *Skolebiblioteket: Læring og ledelse i grunnskolen* (s.21-48). Cappelen Damm Akademisk.

Powell, M.A. & Smith, A.B. (2009). Children's participation rights in research. *Childhood*, 16(1), 124-142.

<https://doi.org/10.1177/0907568208101694>

Redd Barna. (u.å). *Elevmedvirkning*.

Hentet 22.april 2024 fra

<https://www.reddbarna.no/skole-og-barnehage/tema/undervisning-inkludering-trygt-skolemiljo/elevmedvirkning/>

Roe, A. (2020). Elevenes lesevaner og holdninger til lesing. I T.S. Frønes & F. Jensen (Red.), *Like muligheter til god leseforståelse? 20 år med lesing i PISA* (s.107-134). Universitetsforlaget.

<https://doi.org/10.18261/9788215040066-2020>

Rosenblatt, L.M. (1982). The literary transaction: Evocation and response. I *Theory into practice*. (21), s.268-277). Taylor & Francis Group; Columbus: Taylor & Francis Group.

Skaret, A. (2019). «Det er egentlig yndlingsstedet mitt på skolen»: Litteraturformidlingspraksiser i skolebiblioteket. I K. Ørjasæter & A. Skaret (Red.), *Litteraturformidlingens arenaer og praksiser* (s.63-78). Cappelen Damm Akademisk.

Skolebibliotek.no (u.å). *Elevassistenter*. Hentet 13.mai 2024 fra

<https://www.skolebibliotek.no/drift-av-skolebiblioteket/skolebibliotekassistenter/>

Storø, O.I.B. (2023, 4.feb). *En ny leselyststrategi for en bedre lesekultur*. Periskop.

<https://periskop.no/kronikk-en-ny-leselyststrategi-for-en-bedre-lesekultur/>

Tveit, Å.K. (2022). Barn som formidlere: brukermedvirkning i biblioteket. I K. Löfström (Red.), *Børn i centrum for litteraturformidling – forskning og praksis* (s.46-50). Kulturministeriet.

https://kum.dk/fileadmin/kum/1_Nyheder_og_presse/2022/KUM-Bogpanelet-4-artikler_FEB_04.pdf

Utdanningsdirektoratet. (2017). *Rammeverk for grunnleggende ferdigheter*. Fastsett som forskrift av Kunnskapsdepartementet. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.
(<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeverk/rammeverk-for-grunnleggende-ferdigheter/2.3-a-kunnelese/>)

Utdanningsdirektoratet. (u.å). Elevundersøkelsen – læringsmiljø 5. til 10.trinn, sortert etter indikator. Hentet fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-grunnskole/elevundersokelsen-laringsmiljo-5-til-10-trinn-indikator/>

Utdanningsdirektoratet. (2022). *Tilskudd til skolebibliotek og lesestimulering – Elever leser mer når skolebiblioteket får ekstramidler*.
<https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/evaluering-av-tilskudd-til-skolebibliotek/>

Utdanningsdirektoratet. (2023). *Pisa 2022 – Betydelig PISA-nedgang i lesing, matematikk og naturfag*.
<https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/2023/betydelig-pisa-nedgang/>

Utdanningsdirektoratet. (2023). *PIRLS 2021 – Markant nedgang i norske tiåringers leseferdigheter*.
<https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/2023/pirls-2021/>

Utdanningsetaten. (2022). *Skolebibliotekstandard for Osloskolen*. Hentet fra <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13438184-1643981634/Tjenester%20og%20tilbud/Skole%20og%20Utdanning/Rapporter%20og%20dokumenter/skolebibliotekstandard%202022.pdf>

Vold, T. & Evjen, S. (2016). How Children Find Their Way: Access, Adaptability and Aesthetics in the Organisation and Design of a New Children's Library. *Association for Information Science and Technology*.
<https://hdl.handle.net/10642/4344>

Vold, T. & Evjen, S. (2020). Being, Learning, Doing: A Palace for the Children? A Tween's Library Seen from the User's Perspectives. I R. Audunson, H. Andresen, C.Fagerlid, E. Henningsen, H.C. Hobohm, H. Jochumsen, H. Larsen & T. Vold (Red.), *Libraries, Archives and Museums as Democratic Spaces in a Digital Age*. (s.305-324). De Gruyter Saur. <https://doi.org/10.1515/9783110636628>

Vedlegg:

Vedlegg 1: Intervjuguide bibliotekar

Fortelle kort om meg og bakgrunnen for prosjektet.
Gå igjennom informasjonskrivet.

Introduksjonsspørsmål:

- Kan du fortelle litt om din utdanningsbakgrunn og hvor lenge du har jobbet på denne skolen?
- Kan du fortelle litt kort om skolen og hvordan den er organisert?
- Hvorfor ønsket du å begynne som skolebibliotekar?
- Hva er det beste med jobben din som skolebibliotekar?

- Kan du fortelle litt om hvordan skolebiblioteket var da du startet her?
- Hva har du lagt vekt på i utformingen av skolebiblioteket slik det er nå?
- Hvem er det som bruker skolebiblioteket?
- Hvilke regler har du i skolebiblioteket? (Utlån, aldersgrense, aktiviteter, åpningstider).

Hovedspørsmål:

Leselyst og elevmedvirkning

- Hva tenker du på når jeg sier ordet leselyst?
- Lesing er en nøkkelferdighet i skolen, og noe alle elever må lære seg. Hva mener du kan bidra til å skape leselyst hos elevene?
- Hvordan kan skolebiblioteket bidra til å skape leselyst?
- I læreplanen står det at elevmedvirkning skal prege skolens praksis. Kan du fortelle hvordan du forstår ordet elevmedvirkning?
- I hvilken grad får elever være med å påvirke sin egen skolehverdag? Har du eksempler?
- Hvordan kan skolebiblioteket fungere som en arena i skolen der elevene får medvirke?
- Kan du fortelle litt om hvordan du jobber med elevmedvirkning i skolebiblioteket?
- Hvordan kom du på at du ville satse på elevmedvirkning og hvorfor? Var det noe du tenkte fra du startet eller har det vokst frem som en idé etterhvert?
- Hvordan legger du til rette for at elevene får medvirke i skolebiblioteket, oppmuntrer til at de kan si sin mening?
- Kan du fortelle hvordan ordningen med elevassistenter organiseres?
- Appellerer oppgavene til elevassistenter til alle og er det noe alle søker seg til, også de som ikke interesserer seg for lesing?
- På hvilke måter kan elevene bidra til samlingsutviklingen i skolebiblioteket?
- På hvilke måter bidrar elevene til formidlingen i skolebiblioteket?
- Hvilke erfaringer har du hatt med å jobbe med elevmedvirkning i skolebiblioteket? Har det hatt noe å si for hvordan skolebiblioteket brukes?
- Ut ifra dine erfaringer, hvordan kan elevmedvirkning bidra til å skape leselyst?
- Hvordan kan elevmedvirkning bidra til en lesekultur og leselyst som varer tror du?

Skolebibliotekarrollen

- Hvordan opplever du at din rolle som skolebibliotekar spiller inn i relasjonen med elevene?
- Hva krever det av deg som bibliotekar å la elevene få medvirke både i drift og på andre områder i biblioteket?
- Påvirker det din jobb som skolebibliotekar at elevene medvirker, i så fall hvordan?
- Hvordan samarbeider du med lærerne? Har dette samarbeidet endret seg?

Plan/strategi for elevmedvirkning

I 2020 fikk Osloskolen en standard for skolebibliotek som blant annet er opptatt av at skolebiblioteket skal integreres i skolens planer og at det skal være et samarbeid om å bruke skolebiblioteket for å nå skolens mål.

- I hvilken grad har denne standarden hatt noe å si for skolebiblioteket slik det er her nå?

- Hvordan kom dere frem til denne måten å drifte skolebiblioteket på? Har det vært en strategi fra skolens side å satse på elevmedvirkning?
- Hva har dere lært av ordningen med elevmedvirkning i skolebiblioteket og evalueres ordningen?
- Har du eksempler på andre positive effekter elevmedvirkning i skolebiblioteket bidrar til?
- Er det noe mer du har lyst til å legge til eller fortelle om?

Vedlegg 2: Intervjuguide rektor

Fortelle kort om meg og bakgrunnen for prosjektet.

Siden starten av studiet har jeg vært opptatt av dette med leselyst og hvordan det kan vekkes. Jeg har selv barn som heldigvis er glad i å lese, og som leser alt mulig, og jeg har sett hvordan det har gjort det enklere for de i andre fag på skolen.

Jeg har samtidig fulgt med i media de siste årene hvor det har vært mye snakk om lesekrisen blant barn og unge og leseferdighetene hos norske elever som går ned, parallelt med debatten rundt hvorfor det er så ulik tilgang til skolebibliotek ved norske skoler.

Dette har engasjert meg på mange måter.

Det har derfor vært interessant å komme til deres skole, som har valgt å satse på skolebibliotek, men også få erfare hvordan elevene virker så engasjert i skolebiblioteket og får medvirke på ulike måter, og det er dette jeg har lyst til å snakke litt med deg om.

Gå igjennom informasjonsskrivet.

Introduksjonsspørsmål:

- Kan du fortelle litt om din utdanningsbakgrunn og hvor lenge du har jobbet på denne skolen?
- Kan du fortelle kort om skolen og hvordan den er organisert?
-

Hovedspørsmål:

- Hvordan vil du si at et skolebibliotek bør være?
- Kan du fortelle litt om hvilke endringer dere har gjort i skolebiblioteket her de siste årene?

I forskrift til opplæringsloven står det at alle elever skal ha tilgang til skolebibliotek i skoletiden så det kan brukes aktivt, men det er ingen krav til at dette må finnes fysisk på skolen dersom tilgang kan sikres gjennom samarbeid med andre bibliotek.

I 2020 fikk også Osloskolen en standard for skolebibliotek som blant annet er opptatt av at skolebiblioteket skal integreres i skolens planer og at det skal være et samarbeid om å bruke skolebiblioteket for å nå skolens mål.

- Hvorfor har du som rektor valgt å satse på skolebiblioteket som er tilgjengelig alle dager og ansatt en 100% skolebibliotekar?
- I hvilken grad har standarden for skolebibliotek i Osloskolen hatt noe å si for driften av skolebiblioteket slik den er nå?
- På hvilken måte er skolebiblioteket innlemmet i skolens planer og strategier?
- Hvordan legger du som rektor til rette for samarbeid mellom lærere og skolebibliotekar?
- På hvilken måte skiller skolebiblioteket seg fra klasserommet mtp leseopplæringen i skolen?
- Hva tenker du på når jeg sier ordet leselyst?
- Lesing er en nøkkelferdighet i skolen, og noe alle elever må lære seg. Hva mener du kan bidra til å skape leselyst hos elevene?
- Hvilken rolle kan skolebiblioteket spille for å leselyst hos elevene?
- I læreplanen står det at elevmedvirkning skal prege skolens praksis. Hvordan forstår du elevmedvirkning?
I hvilken grad får elevene være med å påvirke sin egen skolehverdag?
- På hvilke måter kan skolebiblioteket fungere som en arena for elevmedvirkning?
- Har det vært en strategi fra skolens side å satse på elevmedvirkning i skolebiblioteket?
- Hva har dere lært av ordningen med elevmedvirkning i skolebiblioteket og evalueres ordningen?
- Hvordan kom dere frem til denne måten å drifte skolebiblioteket på?
- Hvilke erfaringer har dere gjort dere med skolebiblioteket det siste året? Har bruk en endret seg?
- Hvilken rolle har skolebibliotekaren hatt å si for disse endringene i skolebiblioteket?
- Slik driften i skolebiblioteket er nå, er jobben knyttet til skolebibliotekaren som enkeltmenneske – eller kan hvem som helst ta over?
- Er det noe mer du har lyst til å legge til eller fortelle om?

Vedlegg 3: Intervjuguide lærer

Fortelle kort om meg og bakgrunnen for prosjektet.
Gå igjennom informasjonsskrivet.

Introduksjonsspørsmål:

- Kan du fortelle litt om din utdanningsbakgrunn og hvor lenge du har jobbet på denne skolen?
- Hvorfor ønsket du å jobbe som lærer?
- Hva er det beste med jobben som lærer?
- Hvordan så skolebiblioteket ut da du begynte her?

Hovedspørsmål:

- Hva tenker du på når jeg sier ordet leselyst?
- Hva mener du kan bidra til å skape leselyst hos elevene?
- Hvordan jobber du som lærer med å skape leselyst hos elevene?
- På hvilke måter kan bruk av skolebiblioteket bidra til å skape leselyst hos elevene? Kom gjerne med eksempler.
- Hvordan skiller skolebiblioteket seg fra klasserommet når det kommer til leseopplæringen?
- På hvilke måter kan skolebiblioteket fungere som en støtte for deg i arbeidet med leseopplæring?
- Hvordan bruker du som lærer skolebiblioteket?
- Hvordan samarbeider du med skolebibliotekar?
- Kan du si noe om samarbeidet eller bruken endret seg?
- Hvor ofte og hvordan bruker dere skolebiblioteket?
- Har måten dere bruker skolebiblioteket endret seg? Kom gjerne med eksempler.

- I læreplanen står det at elevmedvirkning skal prege skolens praksis. Kan du fortelle hvordan du forstår elevmedvirkning?
- I hvilken grad får elever være med å påvirke sin egen skolehverdag?
- Hvordan kan skolebiblioteket fungere som en arena i skolen der elevene får medvirke?
- På hvilke måter opplever du at elevene får medvirke i skolebiblioteket her på skolen? Kom gjerne med eksempler.
- Hvem er det som ønsker å være elevassistenter i skolebiblioteket og hva er det som appellerer?
- På hvilke måter kan det at elevene får medvirke i skolebiblioteket bidra til leselyst?
- Har du som lærer sett noen endring i leselyst hos elevene etter at driften i skolebiblioteket ble endret? (Eksempler? Flere som oppsøker biblioteket nå enn før?).
- Har elevmedvirkning i skolebiblioteket satt fokus på lesing hos flere? Eks.
- Hvordan kan de som har lyst til å lese motivere eller inspirere andre?
- Har du eksempler på andre positive effekter elevmedvirkning i skolebiblioteket bidrar til?
- Er det noe mer du har lyst til å legge til eller fortelle om?

Vedlegg 4: Samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet «Elevmedvirkning i skolebibliotek for å skape leselyst»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvordan elevmedvirkning i et skolebibliotek kan være med å skape leselyst hos elevene. I

dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Hensikten med oppgaven er å belyse hvordan elevers medvirkning i skolebibliotek kan bidra til å skape leselyst.

Jeg ønsker å samle inn data gjennom observasjoner i skolebiblioteket og ved intervjuer.

Resultatet av prosjektet vil være en bacheloroppgave i bibliotek- og informasjonsvitenskap.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Institutt for arkiv-, bibliotek- og informasjonsfag (ABI) OsloMet er ansvarlig for prosjektet.

Hanne Mæland er forfatter av oppgaven, med Sunniva Evjen som veileder.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta fordi du er skolebibliotekar, lærer eller rektor ved den aktuelle skolen hvor medvirkning i skolebibliotek undersøkes.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du deltar på et intervju.

Intervjuet vil ha en varighet på ca 30-60 minutter og vil inneholde spørsmål knyttet til skolebibliotek, elevmedvirkning og leselyst.

Svarene fra intervjuet blir registrert ved hjelp av lydopptak, gjennom tjenesten Nettskjema-diktafon mobilapp. Disse transkriberes i etterkant. Jeg vil også ta notater i løpet av intervjuet.

Til skolebibliotekar:

Jeg vil også samle inn data om din rolle som skolebibliotekar gjennom intervjuer med andre informanter. Jeg tar lydopptak og notater også fra disse intervjuene.

Det vil også samles inn data om deg i observasjonene som gjøres i skolebiblioteket, disse samles inn gjennom feltnotater.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet.

Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det er student Hanne Mæland og veileder Sunniva Evjen som vil ha tilgang til opplysningene ved behandlingsansvarlig institusjon OsloMet.

Navn vil anonymiseres dersom informanten ønsker dette.

Lydopptakene lagres i Nettskjema. Nettskjema er en sikker tjeneste som krypterer opptaket som gjøres på mobiltelefonen, og som av sikkerhetsmessige årsaker sørger for at opptaket ikke kan lyttes til på mobiltelefon. Persondata lagres i OneDrive, en passordbeskyttet tjeneste, med tofaktorautorisering, etter retningslinjer fra OsloMet.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes senest 01.12.2024.

Lyddopptakene slettes automatisk etter et år.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra OsloMet Storbyuniversitet har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene

å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende

å få slettet personopplysninger om deg

å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

OsloMet Storbyuniversitet ved veileder Sunniva Evjen: suev@oslomet.no.

Student og oppgaveforfatter Hanne Mæland, s364237@oslomet.no

Personvernombud ved OsloMet: Ingrid S. Jacobsen: personvernombud@oslomet.no

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Sunniva Evjen
(Veileder)

Hanne Mæland
(Student)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*Elevmedvirkning i skolebibliotek for å skape leselyst*», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i intervju

å delta i observasjon (kun for skolebibliotekar)

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)